

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 15 (4970) 20 красавіка 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

*З юбілеем,
«Малодосць»!
Згадваем гісторыю
стар. 4*

*Творы Васіля
Віткі ў сучаснай
школе
стар. 11*

*Высокае гучанне
«Залатагорскай
ліры»
стар. 15*

А хто там ідзе?

«А хто там ідзе?» — радкі, напісаныя больш за стагоддзе таму, не страцілі сваёй актуальнасці і сэння, яны — нібы культурна-гістарычная візітоўка нашага народа. Ніхто лепш не сказаў пра беларусаў, чым нацыянальны геній Янкі Купалы. Верш стаў народным гімнам...

Днямі ў камернай зале Л. П. Александроўскай Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі прэзентавалася ўнікальнае выданне — кніга аднаго верша народнага песняра Беларусі Янкі Купалы «"А хто там ідзе?" на мовах свету». Сёлета яна выйшла ў выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі».

Гэта ўжо другая кніга перакладаў аднаго верша: папярэдня пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 1982 годзе да стагоддзя з дня нараджэння Янкі Купалы. Туды трапілі пераклады на 80 моў свету. Пакуль рыхтавалася да друку новая кніга, з'явіліся і новыя пераклады верша. І, без сумневу, будучь з'яўляцца яшчэ.

*А чаго ж, чаго захацелась ім,
Пагарджаным век, ім, сляпым,
глухім?*

— Людзьмі звацца.

Фота Кастуся Дробыча.

Працяг на стар. 3 ▶

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 8015

Акіэнты тыдня:

краіна

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народную артыстку Расіі Валерыю Пярфілаву з юбілеем. «У Беларусі ваша творчасць карыстаецца шырокай папулярнасцю. Упэўнены, Вы і надалей будзеце радаваць глядачоў новымі песнямі і цікавымі праектамі, спрыяць умацаванню сяброўства паміж нашымі народамі», — гаворыцца ў віншаванні.

Кнігу школьных сачыненняў па творах беларускіх пісьменнікаў плануецца выдаць па выніках конкурсу выдавецтвам «Мастацкая літаратура», паведамлі ў Міністэрстве інфармацыі. Конкурс праходзіць у межах рэспубліканскай акцыі «Культурны маршрут «Мая Беларусь: сучасныя пісьменнікі — дзеці»». Мэта акцыі — падтрымка развіцця беларускай мастацкай літаратуры і творчасці сучасных пісьменнікаў, адраджэнне традыцый чытання, знаёмства дзяцей з сучаснай беларускай літаратурай. Акцыя праводзіцца Міністэрствам інфармацыі Беларусі пры падтрымцы Міністэрства адукацыі.

Заяўкі на рэспубліканскі конкурс сцэнарнага ігравага фільмаў «Мая Беларусь» прымаюцца па 28 мая, паведамлі ў Міністэрстве культуры. Конкурс праводзіцца ў намінацыях «Беларускія спартсмены» і «Экранізацыя твораў сучаснай беларускай літаратуры XXI стагоддзя». У кожнай намінацыі плануецца назваць па тры пераможцы. Да ўдзелу ў конкурсе запрашаюцца аўтары сцэнарнага ігравага фільмаў у ігравай форме — грамадзяне Рэспублікі Беларусь, а таксама замежныя грамадзяне і асобы без грамадзянства, якія пастаянна пражываюць на тэрыторыі краіны. Арганізатары конкурсу — Міністэрства культуры і Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм».

Ва Узбекістане — упершыню Дні культуры і кіно Беларусі, паведамлі ў Міністэрстве культуры нашай краіны. У праграме — выступленні заслужанага калектыву Беларусі ансамбля «Сябры», заслужанага акадэмічнага калектыву краіны «Дзяржаўны акадэмічны ансамбль танца Беларусі», вядучага майстра сцэны Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра імя І. Жыновіча Ігара Задарожнага. Акрамя канцэртаў беларускіх артыстаў, глядачы таксама атрымалі магчымасць убачыць створаныя ў Беларусі кінастужкі. У афішы — «Брэсцкая крэпасць», «Сляды на вадзе», «Неверагоднае перамяшчэнне», «Тум-Пабі-Дум».

Вучоныя і спецыялісты па вывучэнні фальклору і традыцыйнай культуры сустрэнуцца ў Магілёве падчас міжнароднага форуму «Традыцыйная культура як стратэгічны рэсурс устойлівага развіцця грамадства». Форум пройдзе з 24 па 28 красавіка. Арганізатары — Міністэрства культуры, Магілёўскі аблвыканкам, Магілёўскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці і культуры-асветнай работы. Сярод удзельнікаў — прадстаўнікі Беларусі, Расіі, Казахстана, Узбекістана, Эстоніі, Латвіі, Літвы, Кыргызстана, Украіны, Кітая. У межах форуму пройдзе міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Нацыянальны строй як элемент гістарычнай спадчыны ў сучаснай культуры».

Другі фестываль дударскіх рэгіёнаў «Дударскі рэй» пройдзе ў Глыбокім 4—6 мая, паведамлі ў Глыбоцкім райвыканкаме. На свята збяруцца музыкі з Беларусі, Польшчы, Славакіі, Чэхіі, Латвіі, Партугаліі. У трохдзённай праграме — канцэрты, вечарыны, выстаўкі, урачыстая служба ў касцёле. Сёлета фестываль пройдзе пад знакам вядомага земляка Ігната Буйніцкага. Удзельнікі свята пабываюць на малой радзіме заснавальніка першага прафесійнага беларускага тэатра ў вёсцы Празарокі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

ДА ЗЕМЛЯКОЎ НА МАЛУЮ РАДЗІМУ

Яшчэ ў лістападзе творцы з СПБ заклалі побач з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі Парк пісьменнікаў: розныя дрэвы і кусты высадзілі ў своеасаблівай форме. Хутка гэта месца стане прывабнай зонай для адпачынку. А пакуль пісьменнікі будуць даглядаць яго падчас рэспубліканскага суботніка.

Магілёўскія літаратары на чале са старшынёй абласнога аддзялення СПБ Алесем Казекам зоймуцца добраўпарадкаваннем тэрыторыі абласной друкарні імя Спірыдона Собаля.

Многія пісьменнікі выправяцца ў родныя мясціны. Іван Юркін, лаўрэат прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва, паедзе на сваю радзіму ў Хоцімскі раён, дзе ён даволі часты госць. Паэт даслаў у мясцовую газету падборку новых вершаў, у якіх распавядае пра блізкія сэрцу краявіды.

Гісторыя вачыма мастакоў

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрыўся сумесны мастацка-даследчы праект скульптара Сяргея Аганавіча і мастака-графіка Ігара Гардзіёна «Ваяры на адным полі». Творцы прэзентавалі каля трыццаці работ. Кожная адлюстроўвае аўтарскае бачанне гістарычных падзей Беларусі.

Назва праекта першапачаткова падказвае, што, хоць і ў розных жанрах, мастакі займаюцца развіццём адной тэмы. Аўтары ўпэўнены, што кожны чалавек, які паважае сябе і краіну, павінен ведаць гісторыю. Выстаўка «На адным полі ваяры» — пра агульную спадчыну, якой мастак і скульптар нагняюцца як першакрыніцай і пакідаюць свой унёсак у выглядзе новых сэнсаў.

— Гэта не проста прафесійныя мастакі, але і шчырыя людзі, — падкрэсліў падчас адкрыцця праекта першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Глеб Отчык. — Праект «На адным полі ваяры» можна прэзентаваць у розных краінах. Ён будзе запатрабаваны менавіта таму, што ў абодвух аўтараў унікальная тэхніка, а яшчэ яны вельмі любяць родную зямлю.

Гэтай выстаўкай творцы спадзяюцца ўмацаваць саюз двух прафесійных цэхаў: мастакоў і даследчыкаў гісторыі. На іх думку, такое супрацоўніцтва дапаможа далучыць як да гісторыі, так і да мастацтва больш людзей. Гэты тандэм зацікавіць падыходам, незвычайнай падчай гістарычнай інфармацыі праз мастацкія творы.

Па верхах паэта Анатоля Зэкава будакашалёўцы знаёмяцца з краязнаўствам. У захапляльнай паэтычнай форме паэт апісвае назвы вёсак, тутэйшы побыт, адметныя культурныя з'явы. Гэтую суботу творца мяркуе прысвяціць сустрэчам з землякамі, якія адбудуцца ў карціннай галерэі, бібліятэцы. У якасці падарунка са сталіцы Анатоль Зэкаў прывязе кнігі. А ў райгазеце ён прысвяціць цыкл публікацый пісьменнікам землякам і дапамагае маладым рабіць першыя крокі ў літаратуры.

Да землякоў у вёску Навасады Дзяржынскага раёна накіруецца дзіцячая пісьменніца Алена Стэльмах. Некалькі гадоў таму разам з аднавяскоўцам, мастаком-карыкатурстам і выдаўцом Анатолем Гармазой, яны зладзілі свята роднай вёскі. Асобным падарункам стаў спецыяльны выпуск газеты «Навасадская крынічка». Алена Стэльмах мяркуе сёлета выдаць кнігу пра каштоўнасці вясковага жыцця.

Марыя ЛПЕНЬ

і факталогія. Каб у глядача з'явілася адчуванне, што, кіруючыся ад аднаго твора да наступнага, ён робіць крокі ў сваёй гісторыі.

Вікторыя АСКЕРА,
фота аўтара

Сяргей Аганавіч «Ваяры», 2013 г.

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

23 красавіка — на свята паэзіі, прысвечанае Году малой радзімы, у публічную бібліятэку № 5 (а 17.30).

24 красавіка — на адборачны тур конкурсу чытальнікаў беларускай паэзіі «Радзіма, мая дарагая» ў Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Я. Коласа (а 16.00).

25 красавіка — у літаратурную гасціўню «Літарынка» пры СШ № 170 (ганаровы госць — Мікола Чарняўскі) (а 12.00).

25 красавіка — на прэзентацыю кнігі Міхася Пазнякова «Заброддзе», прысвечаную Году малой радзімы, у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (а 16.00).

25 красавіка — на паэтычна-музычную імпрэзу «Велікодная радасць вясны» з удзелам паэтаў літаратурнай гасціўні газеты «Воскресение» ў Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (а 18.00).

26 красавіка — на прэзентацыю кнігі украінскіх паэтаў Сяргея і Тацыяны Дзюбаў «Горад Зіма» (на беларускай мове) і Міхася Пазнякова «Цяпло рамонавай завеі» (на ўкраінскай мове) у Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Я. Коласа (а 17.00).

27 красавіка — у літаратурны клуб «Творчыя сустрэчы» пры публічнай бібліятэцы № 8 імя М. Багдановіча (ганаровы госць — Людміла Воранава) (а 12.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

22 красавіка — на пасяджэнне народнага клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца» Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці ў Мінскую абласную бібліятэку імя А. С. Пушкіна (а 10.00).

24 красавіка — на сустрэчу з Ірынай Карнаухавой у Баранавіцкі тэхналагічны каледж Белкаапаюза (а 14.30).

25 красавіка — на сустрэчу з Віктарам Сабалеўскім, прысвечаную Міжнароднаму дню кнігі, у кнігарню «Крыніца» г. Салігорска (а 12.00).

26 красавіка — на выязны семінар метадычных службаў Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна з прэзентацыяй дзіцячай калектыўнай кнігі аўтараў Мінішчыны «Ад калыханкі да забавляні» ў г. Лагойск (а 14.00).

26 красавіка — на сустрэчу з Кацярынай Хадасевіч-Лісавой «Чароўныя казкі для сяброў» у Навасельскую сельскую бібліятэку Мінскага раёна (аб 11.00).

27 красавіка — на сустрэчу прэзаіка, гумарыста і казачніка Аркадзя Жураўлёва «Мой дом там, дзе спакойныя мае думкі» ў Сморгонскую цэнтральную бібліятэку (аб 11.00).

27 красавіка — на сустрэчу Аркадзя Жураўлёва на малой радзіме ў Вішнеўскі яслі-сад — сярэдняю школу Сморгонскага раёна (а 14.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

24 красавіка — на вечар гумару «Смех покоряет миры» ў Брэсцкую цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (а 16.00).

25 красавіка — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Адкрыццё» ў Брэсцкую цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (а 17.00).

27 красавіка — на пашыранае пасяджэнне літаратурнага клуба «Пінчукі» з удзелам кіраўніцтва Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ у Пінскую цэнтральную раённую бібліятэку імя Я. Янішчыцы (а 14.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

24 красавіка — на юбілейную творчую вечарыну Тамары Красновай-Гусачэнка «І ўсё напоўніцца любовью» ў Наваполацкую бібліятэку імя У. Маякоўскага (а 17.00).

25 красавіка — на літаратурную

сустрэчу «Веснавых гукаў грай...» з удзелам Галіны Загурскай і Мікалая Балдоўскага ў Полацкую СШ № 10 (а 14.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 красавіка — на сустрэчу з Ганнай Скаржынскай-Савіцкай у СШ № 34 г. Гродна ў межах рэспубліканскай акцыі «Культурны маршрут «Мая Беларусь: сучасныя пісьменнікі — дзеці»» (а 13.30).

25 красавіка — на чарговае пасяджэнне грамадскага дыскусійнага клуба «Словабор» у Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (а 17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

22 красавіка — на імпрэзу літаратурна-мастацкага альманаха «І словам, і кистью» ў межах праграмы «Прырода ў творчасці» з удзелам Марыны Сліўко ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (а 12.00).

23 красавіка — на сустрэчу Яўгена Булавы з удзельнікамі літаб'яднання «Натхненне», студэнтамі МДУ імя А. А. Куляшова (аўд. 353) (а 14.00).

24 красавіка — на сустрэчу ў літаратурнай гасціўні «Магія слова» ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (а 18.00).

25 красавіка — на літаратурную гадзіну «Горкі ў жыцці Максіма Гарэцкага» ў Горацкі раённы гісторыка-этнаграфічны музей (а 16.00).

26 красавіка — на экалагічны ўрок з удзелам Міколы Леўчанкі па тэме «Як плача родная зямля», прысвечаны Дню чарнобыльскай трагедыі, у САШ № 3 г. Быхаў (аб 11.00).

27 красавіка — на прэзентацыю новай кнігі Сяргея Данілава «Рады жэнціны» з удзелам Міколы Леўчанкі ў канферэнц-залу раённага цэнтра культуры г. Быхаў (а 13.00).

Злавіць сваю хвалю

Штогадовая акцыя «Бібліяноч» запрашае прыхільнікаў ведаў і прыгод...

...атрымаць сёння зарад бадзёрасці і адкрыць безліч новага. Вось ужо каторы год кніжніцы падтрымліваюць сацыяльна-культурную акцыю з мэтай зрабіць чытацкую прастору больш адкрытай і насычанай.

Сёлета гэта атрымаецца дзякуючы непаўторным падарожжам (у часе і не толькі). У прыватнасці, спасцігнуць таямніцы некалькіх стагоддзяў запрашае Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Як выглядаў наш суайчыннік у далёкай старажытнасці? Чым адметныя беларускія нашчадкі краманьёнцаў? Цікавыя знаходкі з археалагічных раскопак, адмысловыя артефакты пахаванняў ранніх славян IV—V стст., курганных могілнікаў Цэнтральнай Беларусі X—XII стст., могілнікаў з пахаваннямі рыцараў Вялікага Княства Літоўскага XIII—XIV стст., калекцыя помнікаў старажытнабеларускай культуры ўразаць самых дапытлівых.

Якім быў Мінск у далёкія часы, можна даведацца з віртуальнай экскурсіі, а таксама дзякуючы рэальным экспанатам з Музея старажытнабеларускай культуры. А яшчэ — кулінарныя спаборніцтвы, непаўторнае шоу, жывыя скульптуры і сапраўдны шляхетны бал ад творчага калектыву «Майстэрня ўражанняў» і ансамбля «Тутэйшая шляхта».

Паралелі часу праводзіць і Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Часавы партал актыўуецца а 19-й у цэнтральным холе, а далей — маршруты на выбар! Самы рамантычны — да зорак: сярод

Янкі Купалы. Тут сустрэчы з літаратарамі, музыкамі, квэст «Камароўскія таямніцы», а таксама «Шпацыр па таямнічых месцах Мінска».

Адкрываць Мінск розны — літаратурны, архітэктурны, інтэлектуальны, сучасны, музычны — запрашае і Навуковая бібліятэка БНТУ.

А падарожжа «Вакол свету за адну ноч» можна здзейсніць з Фундаментальнай бібліятэкай БДУ. Чытальныя залы, абанемнты і падвальныя паверхі ператворацца ў мацерыкі, краіны, гарады з рознымі тэматычнымі пляцоўкамі.

Шырокую і насычаную праграму прапануюць бібліятэкі для маленькіх чытачоў. «Мільён прыгод» з бяспройгрышнай латарэяй, творчымі і кулінарнымі майстар-класамі, шарадамі, рэбусамі абяцаюць у Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы імя М. Астроўскага. У гасцях у кніжніцы — Васіль Дранько-Майсюк, Валярына Кустава, Сяргей Клімковіч. Цікавыя гульні, конкурсы, флэшмобы, спектаклі будуць у дзіцячых бібліятэках № 3 імя А. Гайдара і № 16.

Кніжніцы сёння стануць спадарожнікамі адкрыццяў. Незвычайная панарама мерапрыемстваў з арыгінальнымі тэмамі задаволіць любы густ. Новыя фарматы культурнага адпачынку нікога не пакінуць абыякавымі. Як у гэтым марафоне ахапіць усё з 19 да 23 гадзін? Уваход паўсюль вольны!

Наталля СВЯТЛОВА

сюрпрызаў — розыгрыш бясплатнага наведвання аглядалнай пляцоўкі кніжніцы на 22 паверсе, дзе шчасліўчыкаў чакаюць выступленні музыкантаў. Для аматараў інтэлектуальных гульняў — LitERA quiz — тэматычная віктарына, прысвечаная літаратуры і кнігам, з арыгінальнымі пытаннямі і галаваломкамі.

На адзін вечар апынуцца ў «Гарадскім квартале», дзе генеруюць ідэі Дом творчасці, Дом рамёстваў, Дом моды, Дом дружбы, фотаатэль, рэтракінатэатр, прапануе Цэнтральная бібліятэка імя

А ХТО ТАМ ІДЗЕ?

Кніга выйшла па заказе і фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Укладальнікамі выдання сталі доктар філалагічных навук, прафесар БДУ, ганаровы старшыня Міжнароднага фонду Янкі Купалы Вячаслаў Рагойша і дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Ляшковіч.

Складальнікі кнігі зрабілі вялікую працу. Гаворачы словамі Янкі Купалы, яны здолелі «сэрца мільёнаў падслухаць біцця» і адбраць самую дасканалую літаратурную перакладу, створаныя такімі майстрамі, як Расул Гамзатаў, Вера Рыч, Максім Горкі, Дзмітро Паўлычка, і іншымі выдатнымі асобамі. Іх злучыла агульная ідэя: данесці да суайчыннікаў сугучнасць думак беларусаў, асаблівасць гістарычнага мінулага ўсяго народа.

«У простых і шчырых радках б'юцца сэрцы мільёнаў беларусаў, якія імкнуцца да шчасця і волі, якія аб'ядналіся ў агромністай грамадзе, каб перад усім светам з гонарам засведчыць сваё права...» — ва ўступным слове да кнігі падкрэсліў міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Макей.

Як зазначыў дырэктар выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Уладзімір Андрывіч, наш беларускі класік інтэрнацыянальны. На карысць гэтага сведчыць і гісторыя верша «А хто там ідзе?».

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Аўталітаграфія Васіля Шаранговіча «А хто там ідзе?» 1976 г. змеічана ў новым выданні.

Першым яго пераклалі ўкраінцы, потым літоўцы, рускія, чэхі, палякі — гэта было сугучна настрою грамадства, што стала на шлях самавызначэння і сцвярджэння нацыянальнай годнасці. Адметна, што, акрамя перакладаў на асноўныя мовы, тут можна знайсці і вершы, пераствораныя на мовы малых народаў, якія таксама спрабуюць ва ўвесь голас заявіць пра сябе і свае пошукі лепшай долі, пра што заклікаў беларускі класік. Гэта сугучна і сённяшняй сітуацыі, што адбываецца ў свеце: яна надзвычай складаная. Але беларуская зямля, як і заўжды, выпраменьвае ў свет не толькі цеплыню душы свайго народа, але і імкненне да міру, да ўзаемадзеяння з іншымі.

«Выхад гэтай кнігі — вялікае свята для Беларусі. Выданне дае ўнікальную магчымасць нашай культуры і літаратуры паслужыць асновай для добрых міжсуседскіх адносін паміж іншымі народамі і дзяржавамі. Упэўнены, што культурнае супрацоўніцтва будзе добрай базай для ўзаемапаразумення і ўзаемадзеяння і з Еўрапейскім саюзам, і з усім светам», — засведчыў дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы, прафесар Іван Саверчанка.

Удзельнікамі літаратурна-музычнай імпрэзы сталі госці са шматлікіх краін блізкага і далёкага замежжа, прадстаўнікі дыпламатычных місій. Падчас урачыстасці знакамты верш «А хто там ідзе?» прагучаў на шматлікіх мовах свету.

Яна БУДОВІЧ

21 красавіка — 115 гадоў з дня нараджэння Міколы Аляхновіча (1903 — 1959), беларускага крытыка.

21 красавіка 60 гадоў спаўняецца Аляксандру Куркову, беларускаму і расійскаму артысту балета, заслужанаму артысту Расіі.

23 красавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Рыгора Рэзеса (1913 — 2004), паэта, празаіка. Пісаў на яўрэйскай (ідыш) і рускай мовах.

23 красавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Аляксандры Паслядовіч (1918 — 1988), графіка, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

23 красавіка 80 гадоў святкуе Георгій Качанавіч, жывапісец.

23 красавіка 60-годдзе адзначае Марыяна Марозава, кампазітар, педагог.

24 красавіка — 165 гадоў з дня нараджэння Станіслава Пташыцкага (1853 — 1933), гісторыка, архівіста, даследчыка

помнікаў старажытнай пісьменнасці Беларусі, Літвы і Польшчы.

25 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Святланы Курылёвай (1928 — 2011), пісьменніцы.

25 красавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Навіцкага (1933 — 1979), жывапісца.

26 красавіка — 155 гадоў з дня нараджэння Яўстафія Арлоўскага (1863 — 1913), гісторыка, краязнаўцы, педагога.

Люстэрка тыдня: свет

Самыя цікавыя знаходкі, выяўленыя падчас рэканструкцыі Старога замка ў Гродне, выстаўлены для агляду, паведаміў дырэктар Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея Юрый Кітурка. Вігрына размясцілася ў фае музея ў Старым замку. Кожны наведвальнік (музей, нягледзячы на рэканструкцыю, працуе) можа азнаёміцца з найбольш цікавымі экспанатамі, знойдзенымі за паўгода раскопак. Рэканструкцыя пачалася восенню 2017 года: адначасова з будаўнікамі на тэрыторыі замкавай гары працуюць археолагі. Адною з самых каштоўных знаходак спецыялісты лічаць шахматную фігурку, знойдзеную ў пласце канца XIV — пачатку XV стагоддзя. Як мяркуецца, гэта ладдзя.

Падведзены вынікі I Міжнароднай кінапрэміі «Усход — Заход. Залатая арка», якую заснавалі сёлета дзеля таго, каб адзначаць поспехі аўтараў і акцёраў фільмаў, што пабачылі свет у краінах Усходняй Еўропы і Заходняй Азіі. Лонг-ліст прэміі складаўся з 32 кінастужак з Азербайджана, Беларусі, Венгрыі, Ізраіля, Казахстана, Румыніі, Турцыі, Украіны і іншых краін. У шорт-ліст увайшлі 13 фільмаў, сярод якіх — лідары па колькасці намінацый расійскія карціны «Нелюбоў» Андрэя Звягінцава і «Цесната» Кантэміра Балагова. У выніку пераможцам міжнароднай кінапрэміі «Усход — Заход. Залатая арка» стаў фільм Андрэя Звягінцава «Нелюбоў» (у намінацыі гульнявых поўнаметражных фільмаў). Уручэнне ўзнагарод у 11 намінацыях прайшло ў Цэнтры оперных спеваў Галіны Вішнеўскай на Астожанцы (Масква).

Найдаражэйшы твор расійскага мастацтва — карціна Казіміра Малевіча «Супрэматычная кампазіцыя» — з'явіцца ў продажы на аукцыёне Christie's 15 мая. «Супрэматычная кампазіцыя», створаная ў 1916 годзе, доўга вандравала па свеце, выстаўлялася ў Маскве, Варшаве і Берліне, дзе і засталася на доўгі час, пакуль не трапіла ва ўласнасць Гарадскога музея Амстэрдама. Менавіта гэтая карціна ў 2008 годзе была прададзена за рэкордныя 60 мільёнаў долараў на аукцыёне ў Нью-Ёрку. Высокая цана работы тлумачыцца тым, што супрэматычныя карціны Малевіча — першыя выключна геаметрычныя абстракцыі, якія паклалі пачатак новай гісторыі жывапісу, а «Супрэматычную кампазіцыю» 1916 года лічаць адным з лепшых і найскладанейшых палотнаў рэвалюцыйнай серыі мастака. Арганізатары аукцыёну прагназуюць, што гэтым разам карціна лёгка паб'е ўласны рэкорд і выстаўляецца яе са стартвай цаной у 70 мільёнаў долараў.

Усярэдзіне красавіка пайшлі з жыцця два вядомыя дзеячы кінакультуры, рэжысёры ды сцэнарысты Мілаш Форман (Чэхія, ЗША) і Віторыя Тавіяні (Італія). Мілаш Форман стаў сусветна вядомы пасля фільма «Чорны Пётр» (1963), які заваяваў галоўны прыз кінафестывалю ў Лакарна. З таго часу творца двойчы атрымаў прэмію «Оскар» за лепшую рэжысуру (фільмы «Пралятаючы над гняздом зязюлі» і «Амадэй»), тры «Залатыя глобусы» і прэмію BAFTA, а таксама прэмію Гільдыі рэжысёраў Амерыкі за дзейнасць на працягу ўсяго жыцця (2013 год). Стужка «Бацька-гаспадар» Віторыя Тавіяні была адзначаная «Залатой пальмавай галінай», а фільм-прыпавесць «Ноч святога Ларэнца» стаў уладальнікам Гран-пры Канскага фестывалю. Адна з апошніх стужак маэстра «Цэзар павінны памерці» ўзяла «Залатую мядзведзя» Берлінскага кінафестывалю.

Агляд цікавінак ад Дар'і ЧАРНЯЎСКАЙ

СВЯТЛАНА ВОЦІНАВА: «ЗЕРНЕ ПРАРАСТАЕ»

Часопіс «Маладосць» праз час, пакаленні і літаратуру

Красавіцкі парастак, можна назваць гэты часопіс, што ўжо 65 гадоў існуе ў літаратурнай прасторы Беларусі і ўзбагачае яе асобамі і творами: у розныя часы ў ім працавалі і друкаваліся Пімен Панчанка, Анатоль Грачанікаў, Міхась Стральцоў, Васіль Зуёнак, Янка Брыль, Мікола Аўрамчык, Раіса Баравікова, наогул шмат імёнаў. ...Ды і што ні імя з «Маладосці» — тое асоба. Людзі, якія вызначалі ўзровень беларускай літаратуры, закладвалі традыцыі існавання часопіса для моладзі. Але кожнае пакаленне мае права на свае традыцыі. Пра гэта разважае галоўны рэдактар выдання Святлана Воцінава:

— Любы часопіс, калі ён існуе хаця б некалькі гадоў, набывае пэўныя традыцыі. Найперш гэта традыцыі калектыву, рэдакцыі. Далей, з цягам часу, часопіс набывае традыцыі іншага кшталту: у іміджы, стылі, фармаце, стасунках з чытачом — калі да справы падыходзіць прафесійна, гэта ўсё не можа не выпрацавацца. Іншая справа, калі існаванне часопіса доўжыцца дзесяцігоддзі, ды яшчэ калі яны, як у «Маладосці», прыпадаюць на розныя гістарычныя часы і нават розныя краіны: спачатку Савецкі Саюз, а потым Рэспубліка Беларусь. Тады пра некаторыя традыцыі сапраўды даводзіцца гаварыць «былі». І гэта нармальна, гэта абумоўлена самой зменай часу. Ну, і пазіцыяй выдаўцоў, безумоўна.

Некаторыя традыцыі застаюцца, але трансфармуюцца. Прынамсі, традыцыя стылю. Калі раней трэба было ў яго ўпісвацца, як у нейкі канон, і толькі гэта гарантавала поспех і публікацыю, то цяпер, каб надрукавацца і мець нейкі поспех, лепш у каноны не ўпісвацца, а ў добрым сэнсе штукарыць. Нязменнымі павінны заставацца традыцыі якасці і прэстыжнасці — тое, што робіць выданне брэндам. Мяркуючы па тым, што моладзі хочацца друкавацца ў «Маладосці», гэтыя традыцыі захаваны.

— На часопісе выходзіла некалькі пакаленняў пісьменнікаў і чытачоў — яны ведаюць і памятаюць пра «Маладосць». Таму, верагодна, гэты часопіс можа быць адной з пляцовак для дыялогу пакаленняў (у тым ліку творчых). Ці дапамагаюць часопісу захаванне (рубыркі) у гэтым кірунку?

— Захаванне ў гэтым кірунку працягваюць на выхаванне павагі да больш сталых пакаленняў, яны папярэджаюць і прадуюхліяць або гатовы вынішчаюць той нігілізм, які гатовы напоўніць сабою новае пакаленне — тых, у кім пыхі і фанабэрыі больш, чым разважлівасці і разумення, а галоўнае — гэтай самай павагі да таго, што было да іх. Які ты літкрытык, калі не чытаў Бярозкіна? Рыгору Саламанавічу Бярозкіну, знакамітаму ў 1970-я аўтару літаратурна-крытычных артыкулаў, друкаваных і ў «Маладосці», сёлета спаўняецца 100 гадоў, і мы думаем, якой

публікацыяй гэта адзначыць, а ў красавіцкі нумар, прысвечаны юбілею часопіса, узялі яго артыкул пра верш Аркадзя Куляшова — майстар-клас ад майстра-класіка. У гэтым жа нумары друкуюцца і

У рэдакцыі «Маладосці».

ўспаміны Міколы Аўрамчыка, рэдактара аддзела паэзіі «Маладосці»: публікацыя прысвячаецца і юбілею часопіса, і адначасова памяці аб гэтым чалавеку, якога не стала акурат год таму. Які ты рэдактар аддзела паэзіі або прозы, калі не ведаеш, як працавалі тыя, з кім ты супадаеш назвай пасады? Наш аддзел публіцыстыкі імкнецца не толькі не прапускаць, а нават і спецыяльна замаўляць добрыя тэксты пра папярэднікаў, звяртаючыся да іх калег, сяброў, родных, гісторыкаў, літаратуразнаўцаў. І кнігу «Скрозь «Маладосць»...» абавязаны прачытаць кожны новы супрацоўнік рэдакцыі. І кожная сустрэча са старшакласнікамі або студэнтамі не абходзіцца без згадак пра мінулыя пакаленні, без гісторыі жыцця і творчай дзейнасці рэдактараў і аўтараў часопіса «Маладосць» розных перыядаў.

— Калі прагартца часопіс за дзесяцігоддзі, можна прасачыць, як мянялася беларуская літаратура (сутнасна і па стылях, аўтарах). Чым яе ўзбагачае наш час?

— Лепш скажу, чым не ўзбагачае, хаця мог бы. Тут у мяне да аўтараў, якія апісваюць сучаснасць у аповесцях ці артыкулах, шмат пытанняў. У першую чаргу агульнае: а ці ловіце вы хвалі часу, як гэта прынята было ў добрых пісьменнікаў — празаікаў і публіцыстаў — ва ўсе былыя часы? І час наш, і сітуацыі ў грамадстве літаральна крыкам дыктуюць пісьменнікам праблемы для мастацкай інтэрпрэтацыі, а пісьменнікі — не чуюць. Напрыклад, разводы як з'ява, якая ператварылася ўжо ў пандэмію, — хіба гэта не прачына пісьменнікаў ўзяцца за тэму з пазіцыі творцы і грамадзяніна, сказаць сваё важнае слова? Калі бабулі і дзядулі адных і тых жа ўнукаў належаць да розных сямей — хіба гэта не страшна? А ніхто ўжо, мабыць, і не задумваецца, ужо гэта стала «нармальна». Тым не менш, гэта сведчанне таго, што людзі страчваюць здольнасць любіць, саступаць адно аднаму, дараваць памылкі і недахопы. Калі

ў чалавека трэці шлюб, то ці здольны ён увогуле кахаць хоць каго акрамя сябе? Хіба ж гэта не праблема, пра якую трэба пісаць? Іншая справа, што гэта непараўнальна складаней, чым пісаць пра

шам таленавітых пісаць і прадстаўляем права мець аўтарскую калонку нават студэнтам. Значыцца, сеем зерне. І там, дзе ёсць глеба, яно прарастае. Галоўнае тут для нас, супрацоўнікаў рэдакцыі, — не пераставаць сеяць зерне.

— Часопіс «Маладосць» выходзіць за межы выключна літаратурнага фармату. Чым гэта тлумачыцца? Што даюць часопісу публіцыстычныя рубрыкі?

— Часопіс «Маладосць» ад самага свайго пачатку не літаратурны, а літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны, такая фармулёўка належыць яму нязменна з 1953-га і да нашых дзён. Магчыма, сёння публіцыстычная частка выглядае мацней за мастацкую, але гэта, мяркую, таму, што такія павевы часу. Што сёння чытаецца і пішацца ахвотней? *Non fiction*. Увогуле, варта ўслухацца ў гучанне слова «часопіс»: гэта тое, што павінна апісваць час, пэўны канкрэтны прамежак часу, у які выдаецца пэўны канкрэтны нумар. Для апісання часу больш падыходзіць якраз публіцыстыка. Ды нашы аўтары і самі на гэта нас вывелі: у шэрагу іх сядзела ў мастацкіх тэкстах нешта такое, што прымушала ад іх не адмовіцца, і гэта пры тым, што ў мастацкай частцы часопіса іх друкаваць было нельга. Зварот да такіх аўтараў з прапановай стаць калумністамі аказалася для рэдактараў выйцем, прымальным рашэннем, а для аўтараў — добрым штуршком і магчымацю творчага росту: практыкаванні ў калумністыцы ўзрошчваюць некаторых празаікаў не горш, чым простая рошчына здобных пірагі.

— Тое, які часопіс, залежыць не ў малой ступені ад таго, якая каманда яго робіць. Чым адметны склад сённяшняй рэдакцыі? Якія найбольш характэрныя рысы творцаў, што адказваюць сёння за адчуванне грамадствам маладой беларускай літаратуры?

— Сённяшняя рэдакцыя адрозніваецца ад папярэдніх узростам: частка рэдактараў равеснікі мэтавай аўдыторыі. У гэтым «плюсаў» больш, чым «мінусаў». Гэта азначае магчымасць весьці з чытачом і аўтарам дыялог на адной мове, мець з імі агульныя інтарэсы. У пералік характэрных рыс я ўзяла б найперш вялікую павагу да часопіса, вялікі гонар за давер быць у складзе яго рэдакцыі і вострае жаданне далучыцца да яго гісторыі сваімі ідэямі. Далей па спісе — захопленасць і апантанасць: нашы рэдактары не дзеляць гадзіны сутак на вольныя і працоўныя, для іх праца ў «Маладосці» — нешта нахштальт ладу жыцця. Тут «Маладосць» злавала хвалю часу: кіраванне рэдакцыяй адпавядае хутчэй новай мадэлі менеджменту, чым старому прынцыпу «камандуй і кантралюй». Кожны выконвае свае абавязкі не таму, што трэба, а таму, што хочацца. Натуральна, гэта камфортна для супрацоўнікаў. На першым месцы — натхненне і заахвочванне, нават запальванне, матывацыя на самаўдасканалванне, поўны давер.

Падрыхтавала Ларыса ЦІМОШЫК

Ён запісаў для вечнасці імёны

Дзённікавыя штрыхі да партрэта пісьменніка і энцыклапедыста Леаніда Маракова

Амаль кожны раз, едучы на працу ці ідучы ў Петрапаўлаўскі сабор, успамінаю Леаніда Маракова, якому 15 красавіка споўнілася б 60 гадоў... Доўгі час ён жыў на Нямізе ў доме № 8. Пазнаёміўся я з ім у рэдакцыі «ЛіМа» ў 1997 годзе. Нядаўні пасяховы бізнесовец прынёс Барысу Пятровічу і Міколу Гілю паказаць свае першыя апавяданні, што і былі неўзабаве надрукаваны ў штотыднёвіку. Пасля першай публікацыі Леанід стаў частым госцем рэдакцыі. Ніколі не абмінаў мяне. І мы пасябравалі. Калі згадваць нашы сустрэчы, то можна напісаць цэлую аповесць. Праўда, яна ўжо напісана. Гэта мае дзённікавыя запісы. Працытую з апошніх гадоў:

4.03.2010. У другой палове працоўнага дня да мяне зайшоў Леанід Маракоў і падарыў свой энцыклапедычны даведнік “Рэпрэсаваныя медыцынскія і ветэрынарныя работнікі Беларусі. 1920—1960”, які толькі што выйшаў у выдавецтве “Медысон”. Таміна ўражае і візуальным аб’ёмам у 900 старонак, і сваім зместам. Лёня маладзец! Працуе за добрую сотню навукоўцаў. Гэта яго 28 кніжка. Гадоў пятнаццаць назад Маракоў яшчэ быў пасяховым бізнесоўцам і раздаваў направа і налева падарункі. А цяпер зайшоў да мяне папрасіць хоць якой паперы, каб раздрукаваць раздзелы са сваёй новай кнігі...

14.03.2011. На галоўнай вуліцы Мінска, дзе цяпер ГУМ, у 1938 годзе стаяла цырульня. Хуткімі крокамі ў яе зайшоў малады чалавек. Падышоўшы да століка з прыборамі для стрыжкі, ён схпіў бритву і паласнуў сабе па шыі. Рана была не смяротная і хлопец пасля лякарні трапіў у дурдом. Так беларуская літаратура страціла яшчэ аднаго паэта, талент якога быў на ўзроўні Максіма Багдановіча. Як звалі гэтага паэта і што яго паштурхнула да самагубства, можна будзе даведацца з новай дакументальна-энцыклапедычнай кнігі Леаніда Маракова “Галоўная вуліца Мінска. 1880—1940 гг.”, працу над якой ён заканчвае. І самае галоўнае — мы зможам пачытаць вершы паэта...

6.12.2011. Быў дома ў Леаніда Маракова, які заканчвае працу над дакументальна-энцыклапедычнай кнігай “Галоўная вуліца Мінска. 1880—1940 гг.”. Рукапіс рыхтуецца для “Мастацкай літаратуры”. Прыемна было пачуць ад Леаніда, што да гэтага выдання яго натхніла кніга Рублеўскай “Я — мінчанін”, якую ў свой час Людміла яму падарыла...

25.02.2013. Тэлефанаваў Леанід Маракоў. У яго нядаўна ў “Мастацкай літаратуры” выйшла кніга “Галоўная вуліца Мінска. 1880—1940 гг. Доўга скардзіўся, што да яго дазванілася старая жанчына і накрычала: “Вы напісалі хлусню! У майго прадзеда, які быў вядомым лекарам, у 1914 годзе не было двух кватэр! Ён быў бедным! У яго была адна пяціпакаёвая кватэра!”

11.03.2013. Леанід Маракоў прынёс да працягу сваёй кнігі “Галоўная вуліца Мінска. 1890—1940 гг.” карту Менска 1910 года, якую сам зрабіў. У размове пахваліўся, што пачаў працу над кнігай пра плошчу Свабоды “Галоўная плошча Мінска. 1500—2000 гг.” “Будзе бомба!” — усміхаючыся, на развітанне сказаў Леанід...

17.10.2013. Тэлефанаваў Леанід Маракоў. Пытаўся: “Як там разыходзіцца мая атамная кніга пра галоўную вуліцу Мінска?” — “Яшчэ не ўзарвалася!” — адказаў я.

30.12.2013. Прышоў на працу ў пачатку дзвянтай і следам за мной з’явіўся Маракоў, каб у лік ганарару ўзяць другую кнігу “Галоўнай вуліцы Мінска. 1880—1940”. Пакуль чакалі дырэктара, Леанід шумеў пра сваю “атамную кнігу” і пра пустую лядоўню: “У Маскве такога выдання няма! Дзесяць гадоў робяць цэлым інстытутам і зрабіць не могуць!” Словам, сёння ў Маракова свята і, калі прадасць свае асобнікі, будзе мець на Новы год грошы...

9.11.2015. Прыходзіла бабулька. Малая, нібыта старэйшая і больш рослая сястра сямі гномікаў. З вялікім на ўсю спіну сіняга колеру заплечнікам. Здаецца, пустым. Я думаў, што вершы прынесла. Ды не! Папрасіла, каб я пацікавіўся ў Леаніда Маракова, які напісаў двухтомнік пра Мінск, ці патрэбны яму фотаздымкі 27-га, 28-га і 29-га гадоў мінулага стагоддзя. На здымках дэпутаты Мінскай губерні. Кажу, што тады ўжо была Мінская вобласць. Бабулька распавяла далей: “Так на здымках напісана! Яны знаходзяцца ў майго знаёмага калекцыянера. Патэлефануйце Маракову!” Я патэлефанаваў. Леанід зацікавіўся здымкамі. Завяршаючы размову, прапанаваў яму даць творы ў зборнік пра каханне. Мая гасця, пачуўшы гэта, узрадавалася: “Калі Маракоў нічога не дасць, я вам прынесу колькі захоце вершаў і прозы з макулатуры! На беларускай, на літоўскай, на польскай мовах! Бамжы здаюць, а я захоўваю!”

7.09.2016. Прыходзіў Леанід Маракоў. Ужо не той, што нядаўна быў. З галавой у яго нешта не так. Сам пра гэта казаў і паўтараў: “Мне не трэба было столькі пахаць! Доктары абнадзейваюць, што з цягам часу павінна ўсё аднавіцца з мазгамі”. Хвілін дваццаць Лёня хваліўся і пераконваў мяне, што ён самы лепшы пісьменнік і ў яго ажно трыццаць тамоў твораў і ніхто столькі не мае.

Я слухаў, як бацюшка ў царкве на споведзі. З усяго сказаўнага зразумеў, што Лёню спатрэбіліся ягоныя кнігі пра Мінск і ён пакіне 100 даляраў у заклад, а потым прыдзе сын і прынясе беларускія грошы. Нехта патэлефанаваў. Я пацікавіўся: “Хто?” — “Наташа!” — адказаў Лёня. Я не адразу зразумеў, што гэта яго жонка, бо раней ён пра яе казаў, што яна зусім хвора. Наслухаўшыся Лёневых расповедаў пра ягоную геніяльнасць, я параіў яму ісці ў наш маркетынг і забраць свае кнігі, каб жонка не чакала на вуліцы. І Лёня пайшоў, як стрыножаны. Праз пару хвілін зноў зайшоў да мяне ў кабінет і пачаў зноў казаць пра свае трыццаць тамоў і пра 100 даляраў. І раптам адчыніліся дзверы. У прыёмную заглянула жонка Маракова. З доўгімі распущанымі чорнымі валасамі і белая ў твары, яна была як мёртва. Сказала “Добры дзень” і паклікала мужа ісці дадому. Лёня развітаўся са мной і паплёўся з Наталіяй па доўгім паўзмрочным выдавецкім калідоры да ліфта. Я глядзеў ім услед, і мне здавалася, што да мяне прыходзілі прывіды Леаніда і Наталлі Мараковых...

4.11.2016. У сеціве з’явілася вельмі балючая інфармацыя: “Пісьменнік і даследчык сталінскіх рэпрэсіяў Леанід Маракоў знаходзіцца ў хоспісе. У яго пухліна галаўнога мозгу. Пра гэта паведаміў сын пісьменніка Дзмітры.”

Па словах Дзмітрыя Маракова, пухліна была прычынай таго, што на пачатку года Леанід перажыў інсульт. Цяпер ягоны стан цяжкі. Пра яго клопацца сын і дачка.

На знікненне Леаніда Маракова з публічнай прасторы звярнулі ўвагу ягоныя сябры ў сацыяльнай сетцы фэйсбук. Пісьменнік мае вельмі актыўны акаўнт і шмат падпісчыкаў. Апошні пост на ягонай старонцы з’явіўся 21 верасня.

Да мяне ў выдавецтва Маракоў прыходзіў 7 верасня. Я ў той жа дзень запісаў у дзённіку пра ягоны прыход, але не выставіў у фэйсбуку з-за канцоўкі...

15.11.2016. У сеціве напаткаў інтэрв’ю з Леанідам Мараковым за 15 красавіка 2016 года, зробленае Анастасіяй Зелянковай. Асабліва ўраджаюць апошнія адказы Леаніда:

— Ведаецца, напісаўшы біяграфію больш за 25 тысяч людзей, што жылі ў 20 стагоддзі (болей, мабыць, ніхто не напісаў), я зразумеў адно: памяць застаецца, толькі калі табой нешта створана — напрыклад, напісана ці знята. Мільёны людзей смачна і прыгожа жылі: набывалі найшыкоўнейшыя дамы, некалькі разоў на сезон адпачывалі недзе на Канарах... І што? Дзе яны цяпер? Ад іх нічога не засталася.

Грошы — нішто, галоўнае — памяць. Альбо па табе застаецца памяць, альбо нічога. Я, дарэчы, калі зарабляў шмат грошай, у нейкі момант пачаў баяцца смерці. Здавалася б, усё ёсць, а чаго няма — магу купіць, але пры гэтым мяне пераследала нейкая пастаянная боязь памерці.

А калі з’явілася мая першая кніжка пра дзядзьку і пасыпалася мноства станоўчых водгукаў пра яе, прычым ад найвядомейшых літаратараў, усё змянілася. Я пачаў больш спакойна ставіцца да смерці.

— Ці ёсць яшчэ нешта, чаго ў сваім жыцці не зрабіў Леанід Маракоў?

— Кожны дзень я прачынаўся з думкай, што ёсць яшчэ адна глабальная кніга, якую я ніяк не выдам, — пра галоўную плошчу Мінска. Я ўжо пачаў над ёй працу, але закончыць не стае сродкаў. Мне нават давалося прадаць уласны апошні том “Галоўнай вуліцы Мінска” каб проста элементарна купіць ежы ў краме.

— Інсульта, які вы нядаўна перанеслі, быў нечым справакаваны?

— Апошнім часам я вельмі многа працаваў, пісаў. На заклад засвоіў Фэйсбук і пачаў друкаваць свае артыкулы, якія карыстаюцца ў народа папулярнасцю. За некалькі гадоў выйшла больш за 700 тэкстаў: апавяданні (ад кахання да палітыкі). Паралельна захапіўся мікрабіялогіяй, праслухаў каля паўтысячы лекцый па найноўшых дасягненнях у гэтай галіне. Карацей, перапрацаваў.

А яшчэ каханне. Яно таксама сур’ёзна вымотвае. Але без кахання ў нашым жыцці — ніяк.

У гэтых радках увесь Леанід Маракоў! Дай Бог яму ачунаць! Ягонае працагольства нам яшчэ о як вельмі патрэбна!

17.12.2016. Дзень пачаўся сумна — ранкам памёр Леанід Маракоў, а з ім кніга пра плошчу Свабоды (яе гісторыя за 500 гадоў), якую ён абяцаў зрабіць для “Мастацкай літаратуры” і ўжо рабіў.

18.12.2016. У нас з Людмілай ёсць вялікі сшытак, у якім нашы госці, што прыходзяць упершыню да нас, пакідаюць свае аўтографы. Сшытак вядзецца з 1992 года. У ім больш за сотню запісаў. Даўно збіраюся адсканаваць старонкі і набраць напісанае і адкладаю. Час ад часу, а гэта з вельмі сумнай нагоды, зазіраем у сшытак. Вось і цяпер заглянулі, каб узгадаць Леаніда Маракова. Ён упершыню ў нас быў дома 6 ліпеня 1998 года. Тады ён яшчэ пачынаў пісаць і беларускай мовай слаба валодаў. Лёня нарыфмаваў:

От души желаю удачи

Семье литературной, молодой.

Пусть решаются у вас задачи

Жизни, теперешней, — крутой.

Лёня тады сам быў круты і хадзіў з залатым ланцугом (не ланцужком, а ланцугом) на шыі. Ён быў шчаслівы, бо пачаў займацца творчасцю. І той залаты ланцук вісеў на ім, як абрывац ланцуга, на якім быў Маракоў, калі займаўся бізнесам. Ён быў вольным. У яго было шмат планаў і ён амаль усе рэалізаваў. У верасні пры сустрэчы Лёня сказаў: “Я ўжо неадарэмна жыў у гэтым свеце! Я напісаў і выдаў 30 тамоў! Ні ў кога столькі няма! У Гілевіча 23. У Караткевіча 25. А ў мяне 30!”

8.01.2017. Снілася Няміга. Пасля царквы я вырашыў зайсці да Леаніда Маракова. Дзверы ў кватэру былі адчынены. Лёня з голай галавой (пры жыцці кепку амаль не здымаў) сядзеў у сваім кабінце за пісьмовым сталом, які быў пустым, і пісаў ручкай з сінім чарнілам. “Пра што пішаеш?” — пацікавіўся я. “Пра пісьменнікаў...” — адказаў Маракоў. “А дзе камп’ютары?” — “Без камп’ютараў здаравей...” — адказаў Лёня і ўсміхнуўся.

25.01.2017. Да тэлефона паклікала сакратарка. Мужчына назваўся Аляксандрам Гурскім. Мы з нядаўняга часу сябры па фэйсбуку. Даведаўся, што сёння ўжо сорак дзён, як у лепшы свет адышоў Леанід Маракоў. Спадара Аляксандра хвалюе, што будзе з тымі напрацоўкамі Леаніда, якія засталіся ў пустой кватэры. Спадар Аляксандр размаўляў са стрыечным братам Маракова Валерам. І ён таксама хвалюецца, каб спадчына Леаніда не пайшла ў макулатуру».

БАЛАДА ЛЕАНІДА МАРАКОВА

(15.04.1958 — 17.12.2016)

Свято ў тваім вакне, нібыта зорка,

Гарыць і не стухае цэлы век,

І чуецца табе людзей гаворка,

Якіх няма, як фрэсак у царкве,

Бо знішчаны былі і пылам сталі,

І тыл застыў між небам і зямлёй.

Магіл няма, травой пазарасталі,

Ты іх знайшоў і ажывіў слязою,

І запісаў для вечнасці імёны

Людзей, якіх ты слухаў галасы.

А над Нямігай лёталі вароны

Чарноткія, як смерці валасы.

І ты глядзеў з вакна на горад белы

І ты яго, нібы жыццё, любіў,

І гаварыў з расстрэленымі смела,

Нібыта сам расстрэленым ты быў,

Як дзядзька твой, паэт, якога помнім,

І да якога ты цяпер пайшоў,

Пакінуўшы святло ў вакне, як помнік,

Як вечнасць, што завецца «Маракоў»...

Віктар ШНП,

фота з асабістага архіва аўтара

Каб знайсці...

Аповесць Зараславы Камінскай «Русалкі клічуць» («Кнігазбор», 2017) — гісторыя пошукаў. Шматлікія падзеі, героі, сітуацыі, часавыя пласты яднаюцца матывам шукання на розных узроўнях — ад неабходнасці знайсці кватэру да пошуку ўласнага месца. Твор прапануе пасачыць за гульнёй, адшукаць саму кнігу, паступова разгледзеўшы тонкасці яе пабудовы.

„*Нязменны вобраз, схаваны на працягу твора, пазней аказваецца нечаканым акурат дзякуючы ўспрымання, папярэдне сфарміраванаму іменем. Чытач сутыкаецца з ілюзіяй, створанай уласнымі асацыяцыямі, здзіўляецца знаходцы, якой не хаваў ніхто, апроч яго самога.*»

Галоўныя гераіні — Наста і Ліза — падобныя і непадобныя, разважаюць над памылкамі маладосці, рэзка разыходзячыся ў меркаваннях адносна рызык і зменаў ва ўласным жыцці. З імі ў той ці іншай ступені многія здольныя сябе атаясаміць, што робіць твор прасцейшым і больш непасрэдным.

Цікаваць выклікае вобраз Алеся Загорскага. Прозвішча, вядома, наўпрост адсылае да рамана Уладзіміра Караткевіча. Алеся Загорскі ў «Каласах пад сярпом тваім» — высакародны чалавек, маральныя якасці якога не выклікаюць сумневу, кантрастуючы з духоўнымі хібама іншых герояў. Праз даволі доўгую адсутнасць на пачатку твора герой пачынае асацыявацца менавіта з першым уражаннем — тым, што фарміруецца іменем. Нязменны вобраз, схаваны на працягу твора, пазней аказваецца нечаканым акурат дзякуючы ўспрымання, папярэдне сфарміраванаму іменем. Чытач сутыкаецца з ілюзіяй, створанай уласнымі асацыяцыямі, здзіўляецца знаходцы, якой не хаваў ніхто, апроч яго самога.

Вобраз русалак, згаданых у назве, уводзіць у тэкст матыў падману, фікцыі. Праз гісторыю, звязаную з русалкамі, ствараецца атмасфера пагрозы, цікавання, блізкасці невытлумачальнага страху, які падмацоўваецца расповедамі і легендамі. Усё гэта асацыюецца з іншым культурным творам беларускай літаратуры, дзе неразуменне, няведанне, нянавісць збіраюцца ў адзін вусцішны вобраз, жах перад таямнічым пераследам выступае глыбокай унутранай пакутай тых, хто не здатны пераадолець скаванасць уласным страхам.

У аповесці Зараславы Камінскай дакладна не размяжоўваюцца рэальнае і містычнае, праўда і няпраўда. Русалкі — міфалагічны вобраз, дастаткова яркі, каб, гуляючы з верай ва ўласную сапраўднасць, падштурхнуць да пошуку падману на іншых, менш прыкметных

узроўнях. Паўнаватаснае разуменне гэтага твора пачынаецца з апошняй старонкі. Для аповесці характэрны фармальны пошук, які, аднак, адбываецца ў межах даволі традыцыйнага апаведу, не праз разбурэнне і новае канструяванне апавядальнай структуры (як, напрыклад, у мадэрнісцкіх творах), а праз змену ракурсу, погляду на герояў, падзеі, тэкст.

Вельмі важнае ў разуменні твора пытанне: хто ж з'яўляецца апавядальнікам? Голас апавядальніка вызначае ўнутры тэксту межы магчымага і немагчымага, стварае сістэму крытэрыяў, адносна якой чытач мяркуе пра падзеі і вобразы.

Дзеянне паралельна развіваецца ў двух часавых пластах — сучаснасці і другой палове 1940-х гадоў. Адметна, што паміж раздзеламі, прысвечанымі розным часам, існуе адчувальная розніца. Сучасныя падзеі больш сюжэтныя, перададзены аб'ектыўна: «Наста яшчэ доўга мыла пліту, прыбірала посуд, працірала пыл у скрынях, каб заняцца чымсьці і не працягваць размову. Скончыла тады, калі пачула, як пстрыкнуў выключальнік у Лізіным пакоі. І, не запальваючы святло, асцярожна праслізнула да сябе». На аб'ектыўнасць працуе «адцягненасць» апаведу, часты перанос увагі з аднаго героя на іншага.

Пры гэтым у раздзелах пра мінулае ўвага засяроджваецца на вобразе адной гераіні — Марылі. Побач з ёй жывуць іншыя персанажы, так ці інакш закранаюцца праблемы часу, акрэсліваюцца некаторыя асаблівасці светапогляду тагачаснага чалавека, але цэнтр расповеду, бясспрэчна, — Марыля. Галоўнае месца займаюць перажыванні гераіні, яе рэакцыя на акрэсленыя падзеі: «Марыля паскорыла крок. Мроілася, што там, у гушчары, як за плотам, нехта ходзіць, і ходзіць, і ходзіць, сюды-туды, сюды-туды, і не можа выйсці. Пакуль». Часткі пра мінулае выразна суб'ектыўныя, бо чытач глядзіць на падзеі з пазіцыі аднаго чалавека.

Сучасным раздзелам аповесці ўласцівая дынаміка дзеяння, знешняга руху. Для раздзелаў пра мінулае характэрная дынаміка ўнутраная, пачуццёвая, дзе асэн-

саванне таго, што адбываецца, важнейшае за самі падзеі. Чаму існуе такая розніца і якую ролю яна адыгрывае ў тэксце? Адказ знойдзецца, калі атрымаецца вызначыць, каму належыць голас апавядальніка.

Вобраз Алены Кіш, як і ўсе падзеі мінулага, чытач бачыць праз успрыняцце Марылі: «Так Марыля і запамніла: Алена на каленях над дываном, нібыта штосьці цяжкое сядзіць у яе на шыі і не дае падняцца». Напаўрэальная гісторыя мастачкі звязваецца з трагічнымі падзеямі, становіцца асабістай пакутай і таямніцай Марылі. Аднак чаму мінулае паўстае

адпаведна перажыванням і згадкам менавіта гэтай гераіні, фарміруючыся як прыватны погляд, які не прэтендуе на аб'ектыўнасць? Тлумачэнне знаходзіцца, калі ўдаецца разабрацца, хто апавядальнік, чыё бачанне апраўдвае прапанаваную творам інтэрпрэтацыю асобнага моманту з жыцця Алены Кіш.

Аповесць уключае цікавыя фармальныя элементы — фрагменты дзённіка, паведамленні ў мэсэнджары, ліст, вытрымкі з газет, транскрыпт аўдыязапісу. Такая арганізацыя тэксту дадае непасрэднасці, адчувальнасці акрэсленым падзеям.

Аповесць «Русалкі клічуць» будзе цікавая шырокай аўдыторыі дзякуючы зразумелай любому чытачу мове, стыльва адпаведнай сітуацыям, якія апісваюцца. Вялікая колькасць

дзялягаў працуе на дынамічнасць тэксту, што ў спалучэнні з займальным сюжэтам здатна прымусіць прачытаць твор за адзін заход.

Кнігу Зараславы Камінскай можна ўспрымаць як гісторыю пра напаўмістычныя прыгоды герояў розных часоў, як расповед аб праблемах і перажываннях. Можна паспрабаваць знайсці схаваныя сувязі, праз разуменне формы па-новаму паглядзець на змест твора. Цікава пабудаваны апавед не вытлумачваецца да канца, пакідаючы нагоды для разважанняў і пошукаў.

Марына ЯРОМКА

ЗОРКА, ЗДОЛЬНАЯ ЗНІШЧАЦЬ І СТВАРАЦЬ

Стаміўшыся ад доўгіх і мудрагелістых гісторый, якіх у нашы дні не злічыць, засумуеш па авантурнай прозе. Аповесць Алены Беланожкі «Зорка Ракхігархі», якая была надрукавана ў нумарах «Маладосці» за кастрычнік 2017 — люты 2018 гг., акурат адпавядае такім патрабаванням.

Калі чытаеш яе твор, быццам бы пераносіцца ў па-дзіцячы свавольную, экзатычную атмасферу прыгодніцкіх стужак Фрыца Ланга «Павукі» (1919 г.), «Шпіёны» (1928 г.), «Індыйская грабніца» (1958 г.)

Многіх прыхільнікаў нашай традыцыйнай літаратуры можа напалохаць, што персанажы аповесці выглядаюць аднамернымі, як быццам гэта бліскучыя сілуэты, выразаныя з каляровай паперы.

Кагосці, магчыма, раздражніць падкрэсленая комікасаваць твора, яго безтурботная несур'езнасць... Аднак пісьменніца не звяртае ўвагі на такое бурчанне. Для яе літаратура — гэта вясёлая гульня. А таму нядзіўна, што ўсе

ў гэтым востра-авантурным творы адбываецца па прынцыпе «як быццам бы». У якіх б неверагодных сітуацыях не трапляла галоўная гераініна Аліна, яна заўсёды выйдзе пераможцам. Акрамя прыгодаў, тут ёсць месца і каханню. У Аліны прыгожыя рамантычныя адносіны з таямнічым генералам Сінхам.

У Зоркі Ракхігархі багатая гісторыя. Ніхто дакладна не ведае, калі і як зорка з'явілася на свеце. Першыя згадкі — у старажытных крыніцах на санскрыце ў фондах Аберайхльберга... А потым археолагі знайшлі самы старажытны горад Ракхігархі (ці тое, што ад яго засталося). І вось, нарэшце, талісман адшукаў Тамерлан...

Дзеянне з калейдаскапічнай імкліваасцю адбываецца ў Германіі, Кітаі, Індыі... «Любыя супадзенні з рэальнымі падзеямі і персанажамі — выпадковыя!» — перасцерагае чытачоў аўтар у пачатку твора. Свэг, створаны А. Беланожкай, вельмі падобны да сапраўднага, героі падаюцца звычайнымі людзьмі, якіх мы штодня сустракаем на вуліцы, на працы, у краме... Праўда, дугарадныя персанажы так і засталіся нераскрытымі. Яны нешта нахшталт памочнікаў-сяброў на шляху станаўлення героя: дапамагаюць у

бітвах, даюць мудрыя парады, але самі па сабе нічога не ўяўляюць.

У цэнтры ўвагі — змаганне за валоданне дзівоснай зоркай Ракхігархі, якая выпадковым чынам апынаецца ў чамадане Аліны. Гэты вялікі ружовы, неверагодны па сваім характэры і ўнутранай энергетыцы дзямент патрэбны многім. Таму жыццё Аліны аказваецца ў небяспецы.

Якой сілай валодае гэтая зорка, ці атрымаецца ў Аліны прайсці ўсе тыя выпрабаванні, з якімі воляй лёсу яна сутыкнецца, вы даведаецеся, калі пачытаеце цудоўную прыгодніцкую аповесць Алены Беланожкі. Натуральна, што з большым імпэтам «Зорку Ракхігархі» будуць гартаць школьнікі і студэнты. Асабліва тыя, хто цяпер вывучае гісторыю Вялікага Княства Літоўскага і захапляецца постаццю князя Вітаўта.

Вельмі б хацелася, каб паводле гэтага твора быў створаны адметны мультыплікацыйны фільм альбо кінабаявік, насычаны непадманым фэнтэзічным зместам. Такіх рэчаў нам і ў літаратуры, і ў кіно, і ў тэатры вельмі не стае.

Сённяшнія беларусы з вялікай цяжкасцю ўмеюць гуляцца, прыдумляць паралельныя светы, уцякаць у фантастыку, забыўшыся пра сваю штодзённую

сур'езнасць. І калі ў нас час ад часу з'яўляюцца менавіта такія незвычайныя па сваёй дзівоснай легкадумнасці творы, то гэта трэба толькі вітаць.

Марыя ШЧЫПАНАВА,
Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

НАВАТАРСТВА ТРАДЫЦЫ

Кобец, М. У. *У белым ветразі завей: вершы.* — Мінск: Народная асвета, 2018. — 174 с. : іл.

«Між водараў лясных, / Бярозавых, хваёвых, / У подыхах вясны / Мне захапленне — слова. / Між зімніх завірух, / Між павадкаў вясновых, / Паміж жыццёвых скрух / Мне адпачынак — слова. / Калі ж мяне адчай / Адолее нанова, / Тады ўжо, выбачай, / Мой паратунак — слова»... На мой погляд, у гэтых радках ёсць усё, чаго катастрафічна не стае сучаснай паэзіі, — крынічная яснасць, лаканічная вобразнасць, мастацкая шматграннасць. І напісаны гэтыя радкі не дзесяцігоддзі назад, а сёння. Іх я сустраў у кнізе Марыі Кобец «У белым ветразі завей», якая зусім нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Народная асвета».

У кнізе чатыры раздзелы: «Ранішні сон», «Размова з ветрам», «У белым ветразі завей», «Голас маёй сутнасці». Папярэднічае раздзелам-гутаркам сапраўдны паэтычны маніфест аўтара.

Пагібель?..
Надзея?..
Збавенне?..
Нязграбная ноша?..
Ці крыж?
Ратуеш, ці дорыш сцаленне?
Знішчаеш, уздымаючы ўвось?

Вясны гаманкой захапленне!
Бурлівы, няўрымслівы плёс!
Любоў... да шаленства... ўтраплення!
Нянавісць... да ўедлівых слёз!

Самоты, журбы паланенне!
І радасць... з ударам пад дых!
І Веры Святой наталенне!
І споведзь,
І каўня ўслых!

Трохперсе... Пацір...
Ачышчэнне...

Пачатак... і ўрэшце... канец,
Пагібель...
і дзеля збавення
цаглянага жвіру свінец!..

(«Да паэзіі»).

Памятаеце, як у Льва Мікалаевіча Талстога... «Паэзія ёсць агонь, які запальваецца ў душы чалавека. Агонь гэты пячэ, грэе і асвятляе... Сапраўдны паэт сам нявольнік, які гарыць у пакутах, і спальвае іншых, і ў гэтым уся справа». Шукаючы паратунак у родным слове, узвышаючы яго эстэтычную і этычную ролю да верніцкіх імператываў, аўтар кнігі «У белым ветразі завей» рашуча вызваляе сваю ўласную жыццёвую прастору для абмеркавання, разваг, асэнсавання. У гэтым, уласна кажучы, і праяўляецца яе паэтычная сіла.

«Кожны са зборнікаў — гэта якраз кніга. Дадай у яе кантэнт верш з іншага часу, іншай кнігі — і ўсё разваліцца. Імкненне да такой цэласнасці — хіба не задача кожнага паэта?!

Чытаючы верш за вершам, перагортваючы старонкі ўражлівага па насычэнні думкамі і вобразамі зборніка, не можаш не думаць пра тое, што за словамі паўстае жанчына. І ў гэтым таксама — сіла вынайзвены Марыі Кобец вершаваных радкоў. Пра што б яна ні пісала, ва ўсім адчуваецца празорлівае жаночае памкненне да будаўніцтва аднаго дома, утульнага, напоўненага шчасцем і любоўю. «Імклівы дзень скаціўся пад страху, / Хавае футра белае на ўзлессі, / Кладзецца спаць... / Туманнае Палессе — / Краіна лоз, балот і трыснягу», — трэба сапраўды

жыць на Палессі, у самым цэнтры яго, каб гаварыць, звяртаючыся да краю: «Твае маркоцяць шэрыя снягі», каб выказацца так шчымы і шчасліва-распачна: «Твае баляць мне рэкі-бегі».

Пінскаму Палессю пашчасціла на сваіх мастацкіх летапісцаў — Яўгенія Янішчыц, Міхась Рудкоўскі, Анатоль Шушко... І роўная сярод другіх — Марыя Кобец.

Магчыма, зборніку «У белым ветразі завей» крыху не стае ўспрыняцця палёту цэласнасці. З паэтаў-традыцыяналістаў, якіх можна чытаць у розныя часы, памяць вылучае Пімена Панчанку разам з яго дзівоснымі зборнікамі: «Крык сойкі», «Вячэрні цягнік», «Пры святле маланак», «Снежань», «Маўклівая малітва», «Лясныя воблакі», «І вера, і вернасць, і вечнасць»... Гартэеш старонку за старонкай — і жывеш у прасторы ўсяго толькі адной кнігі, надзеленай адным-адзіным памкненнем паэта да размовы з чытачом менавіта сёння, менавіта ў гэты час. Нават і не перакажаш словамі тое высокае адчуванне суладнасці, багацця тэматычнага дыяпазону, і стрыжнем вынікаючых з радкоў перакананняў паэта, майстра, які валодае талентам зрабіць свае словы нашымі чытацкімі перакананнямі. Кожны са зборнікаў — гэта якраз кніга. Дадай у яе кантэнт верш з іншага часу, іншай кнігі — і ўсё разваліцца. Імкненне да такой цэласнасці — хіба не задача кожнага паэта?! Але, пэўна, на складанне (і ў выпадку з кнігай Марыі Кобец таксама) уплывае

сучасны характар рэдактарскай, выдавецкай працы, калі ў моду ўвайшлі томкі выбранага, томкі ўсеабдымныя. Марыя Кобец, відавочна, адчувала гэтую часавую акалічнасць і, наколькі магчыма, змагалася сама з сабою. Упэўнены, голас і мастацкія густы дазваляць паэтэсе надалей быць пераможцам і ў такім «тэхналагічным» (а насамрэч — актуальна-мастацкім) паядынку.

... Запаволицца сэрца стук,
Бег гадзінны...
Як жывецца табе між скрух,
Край радзінны?

Звяртацца да Радзімы — трэба мець асаблівую адвагу. Паэтычную, мастацкую, грамадзянскую. І Марыя Кобец, сціпла і спакойна кіруючыся правам жанчыны і маці, робіць адважную выснову:

... Ты пляшчотаю свет карай,
Штохвілінна,
Чысцінй, мой радзінны край,
Мой адзіны!

Так, іншага чалавеку-грамадзяніну, чалавеку, улюбёнаму ў роднае сапраўднаму, без пустых дэкларацый, і не дадзена. Можна толькі светла бачыць, скрушна разважаць і настойліва, рашуча раіць і, вядома ж, разам з парадай — здзяйсняць учынкi. Добрыя. Светлыя. Шчырыя. Такой уяўляецца і ўся паэтычная прастора, якую вылучае мастацкі, прыродай Палесся расквечаны талент Марыі Кобец — журналісткі з Пінскага Палесся.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

На беразе вясёлкавага дня

Зборнік вершаў Святланы Якубоўскай «Туманы над возерам» (Мінск, «Каўчэг», 2017) прынёс мне шмат светлых часін. Тут так многа аптэмізму, пяшчоты, радасці, замілавання... Назва падабрана вельмі трапна: аўтар нарадзілася і жыве на Віцебшчыне — слаўным азёрным краі. А той факт, што не адно дзесяцігоддзе яна прысвяціла справе выхавання дзетак (па адукацыі — выхавальнік дзіцячага садка), напоўніцу выяўвіўся ў вершах. Дзеці-дашкаляты самыя шчырыя, чыстыя, непасрэдныя. Таму і вершы пазначаны: «Спагадаю, ласкай, пяшчотай». У вершы «Мая прафесія» паэтэса піша:

Сюды прыходжу свята я ствараць,
Каб смех дзіцячы ліўся ручаінай,
Гарэзам свет вялікі адкрываць
Праз поспехі, няўдачы і памылкі.

У некаторых вершах прасочваецца матыў сувязі з небам, і сувязь гэтая — праз слова, дзе душа ў слове і слова ў душы: «Напэўна, у слова ёсць душа, / Яно не мёртвае — жывое». Паэтэса «свет заўсёды цесны / Без трапяткой, натхнёнай песні», а словы ўзнікаюць «на ўзмежку змянога і вечнага». Свой дзень яна пачынае «з верай у шчырае слова». Міжволі ўспамінаецца, што чалавек ад усяго астатняга жывога свету адрозніваецца тым, што валодае словам, а паэт — валодае віртуозна:

Сапраўдны паэт толькі той,
Хто ведае мову нябёсаў,
Хто служыць ім праўдай святой
І можа ўзняцца над лёсам.

Праўда, часам сустракаецца парушэнне рытму, зрэд-ку трапляюцца русізмы («прыпадносіць», «таюць»),

неўласцівыя беларускай мове словазлучэнні («што сонца ярчэй», «аб леце» і інш.).

Нямала радкоў прысвечана асэнсаванню свайго паэтычнага шляху: «Дакрануся да слова — яно зазвініць / І святлом асаблівым зазьяе...». Аднак самы вялікі раздзел у зборніку — «Святая музыка кахання». І хоць каханне ў паэзіі пераважнай большасці жанчын нешчаслівае, неразделенае, у Святланы Якубоўскай яно шчасліва-светлае і заўжды вядзе каханых «да аднаго парога». Паэтэса не абмяжоўваецца апісаннем цудоўных момантаў, імкнецца перадаць у слове музыку кахання: «Ёсць у свеце планета кахання. / ...Там музыка вечнай вясны і любові!» І каханне мае сваю музыку, ноты, вобразы, сцяжыны, святло, словы, фарбы і... «вельмі строгія законы».

Пейзажная тэма ў зборніку — гэта перажыванне яднання з прыродай. Вось, напрыклад, словы з верша «Кветкі зімы»:

Кветкам не спалася ў снежнай пасцелі,
Іх спакушаў мой утульны пакой.
Кветкі ў душу зазірнуць мне хацелі —
Адлюстравалі на шыбах настрой.

Даволі рэдкую праблематыку ў нашай літаратуры ўзнімае аўтар у вершы «Слёзы ненароджаных»:

Далячынь самотная затаіла боль —
Слёзы ненароджаных выпалі на дол.
Тых, хто не сустранецца

з казкамі вясны,

Не сагрэе ўсмешкаю трапяткія дні.

Значнае месца ў зборніку займаюць вершы духоўнай тэматыкі. Анафарай гучаць афарыстычныя выразы: «Усё пачынаецца з Богае ласкі»; «Зыходзіць сіла Божай блгадаці, / Калі душа яднаецца з дабром». Лагічна і ўпэўнена сцвярджаюцца маральныя прыныцы: «Таму ўсміхаецца шчаслівы дзень, / Хто шчодро сее дабрывню па свеце»; «Таму заўсёды Бог дапамагае, / Святло любові хто ў душы нясе», «З крадзеных зор і сонцаў, / З крадзеных мар бясконцых / Шчасце сваё не створыш»... Паэтэса марыць «авалодаць моваю нябёс, / Прыняць, як дар, яе святыя промні», «з воляй злучыць святой / Той шлях, які мне адведзены, / І з чыстай прыйсці душой / Да храма...»

Патрыятычныя пачуцці аўтара — гэта і шчырае захапленне народным мастацтвам («Якое хараство ў святочных строях, / Што бласлаўленай дыхаюць зямлёю!»), і ўслаўленне роднага горада («Хвала табе, мой слаўны Лепель, / За прыгажосць тваіх азёр...»). Русакося Беларусь паўстае ў радках С. Якубоўскай у промнях сонца, фарбах вясёлкі, водары зёлак і кветак, летуценні мядовых сноў і мядовых сцежак.

Вольга ШПАКЕВІЧ

Казімір КАМЕЙША

Пра час і крыху пра сябе

Гэта зразумеў даўно я,
Бачу кожны божы дзень:
Час ступае не за мною,
Не паперадзе ідзе.

Ён заўжды са мною поруч,
Не прыпыніцца нідзе.
На двары ці дзень, ці поўнач —
Я іду, і ён ідзе.

І ў блазнаце, і ў самоце,
Ён пры мне як пасашок,
Тупаціць і ў свой блакноцік
Піша ўсё, што я прайшоў.

Хоць і разам мы хадзілі
Па траве і па жарстве,
А хаду маю адзін ён,
Дзе захоча, абарве.

Можна, сам ён і расказа,
Быў я шчодры ці куркуль,
Чорным шлях увесь замажа,
Стане з іншым пад руку;

Спеў не мой — яго падхопіць
І памчыць, каб свет пачуў.
Ну а мне... Сваіго мне хопіць,
Я чужога не хачу.

Можна, я, як цвет, аднойчы,
З лёгкім ветрам адлячу...
Будзе так, як ён захоча,
А не так, як я хачу.

Крык сойкі

Там хата адзічэлая маўчыць
Ды вокнамі ў душу мне зазірае.
Духмяніста ў двары пасля начы,
І сойка крыкам цішу раздзірае.

Самотніца,
Крычы яшчэ мацней,
А я чакаю песні мілагучнай.
Як час-настаўнік не вучыў мяне,
А я застаўся безнадзейным вучнем.

Ці лёс такі, ці мо карае Бог:
Дзе ні пайду — паўсюль няшчасця навесь.
Я вытрымаў экзамен на любоў,
Але не здаў экзамен на нянавісьць.

Ды з гэтым неяк век свой дажыву.
За сойкай той і сам ірвуся крыкнуць.
І не касіце гэтую траву —
Сляды мае адразу з ёю знікнуць!..

Хвіліна маўчання

Схіліце галовы!
Нямнога нас.

Хто не з'явіўся — таго выбачайма.
Чару ўзяў у руку сваю Час.
Чуеце?
Гэта хвіліна маўчання!..

Каб толькі хвіліна — я век свой маўчаў
І сам слугаваў свайму здэку.
Быў час... І будзе заўсёды час.
Як цяжка ў ім быць чалавекам.

Крышылася ўсё — на зло і на злом,
А я толькі лыпаў вачыма нясмела.
Як толькі мову ў мяне адняло —
Усё навакол анямела.

Нямым стаўся дом і зямлі гэтай ком,
Знямелі калодзеж з вядзерцам.
Знямелі і сцяліся вусны замком,
Хоць, праўда, крычыць яшчэ сэрца.

Ды што адышло — наноў не пачаць,
Было ўсё з небыцця не паўстане.
Трэба жыццё ўсё пражыць,
Адбалець, адкрычаць,
Не маўчаць
Дзеля адзінай хвіліны маўчання!..

***

Аднастайна так шумяць бары,
Глумны гул лаўлю за небакраем.
З усяго, што можна паўтарыць,
Я памылкі толькі паўтараю.

Ён і не збіраўся паміраць,
Ён яшчэ жыў, стары курылка.
Чым свае бясконца паўтараць,
Лепш вучыцца на чужых памылках.

Мала хто той мудрасцю жыўе.
Позна я згадаў яе чамусьці.
Ды ў мяне другое ў галаве —

Сам цягнеў, а памагаў распусце.

Недзе йшоў па краі, беражком,
Не бяроз сябе нідзе, ніколі.
Дзе ўсё беглі — я прайшоў пяшком,
Волі не казаў нідзе: «Даволі!»

Аднастайна так шумяць бары,
І маё не ўсё ў іх адишумела.
Келіх мой зарой вясны гарыць.
Што ж я так бяру яго нясмела?..

***

Мала што мяняе час у свеце,
Новага як быццам і няма.
У дарослых зноў гуляюць дзеці,
А ў старых дзіцячага зашмат.

Як калісьці — шуму шмат з нічога,
Смягне рэчка і дзічэ сад,
І малітвы нашыя да Бога
Зноў бягуць па іншых адрасах.

І старая служба перахвату
Круціцца, живе як мае быць.
Так і гося па дарозе ў хату
Могуць мне назло перахапіць.

Нават звычак час наш не мяняе.
Можна, меркі іншыя, свае,
Але ўсё, як некалі, ліняе,
Плача, і свавольць, і пяе.

Новы век сваёй струною грае,
І паходка з выхадкай свая.
А мае памылкі паўтарае,
Гэтаксама мучыцца, як я.

Гэтак жа ў садку шчабечуць дзеці,
Гэтак жа ў вулі гудзе пчала.
Што ж яно змянілася на свеце?
Проста змена іншая прыйшла.

Серафіма БЕСТАВА

Безнадзейнасць

Буду сонца, неба славіць,
Дзень, каторы пражыла.
Як тугу мне пераплавіць
На крышталікі святла?
Буду край, Радзіму славіць,
Лёт буслінага крыла.
Стынь душы як пераплавіць
На праменьчыкі цяпла?
Буду лета, восень славіць,
Нават снежныя завеі.
Як жа, як мне пераплавіць
Безнадзейнасць у надзеі?

Радня па духу

Бялюткія аблокі, быццам з пуху,
Жаўрук кранае іх крылом,

Душа мая, шукай радню па духу,
Каб наталіцца чысцінёй, святлом.
Ты ўсе адужыш перашкоды,
І хопіць сіл адужаць рубяжы.
Бывае, і чужы радней, чым родны.
Бывае, што і родны — як чужы!..

Вясновая квецень

Зноў салоўка наш сквер абмілоўвае,
Аблятаюць палесткі на дол.
Мне б упасці ў квецень вішнёвую,
Як калісьці — у мамін прыпол.
Пасушы мае, сонейка, слёзы.
Мне б часцей ад шчасцейка плакаць.
І, ускінуўшы рукі к нябесам,
Усявышняму крыкну я: «Дзякуй!»

Пажаданні паэту

Паэт, не шлі папрокі лёсу,
Вядома, што жыццё не рай.
Не плач па тым, што не збылося.
Жыві. Надзею не губляй.
Паэт, слязой не аблівайся.
Ты сам і творца, і прарок.
Жыві, ды за жыццё трымайся,
Як за галіначку лісток.
Ідзі абранаю дарогай.
Адно старайся не грашыць.
Іскрынку тую, што ад Бога,
Паэт, глядзі, не патушы!

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Нясвіжскі вальс

Праз высокія вокны сабораў
На мяне ты маўкліва глядзіш...
Добрай раніцы, светлы мой горад,
Старажытны і вечны Нясвіж!
Ты жыцця майго сэнс і аснова,
Дыямент беларускай зямлі!
Палымяныя, Буднага, словы
Праз цябе ў нашы сэрцы ішлі!

Нясвіж, Нясвіж, Нясвіж!
Крыніца зямной прыгажосці!
Нібы беларускі Парыж,
Сяброў запрашаеш у госяці!
Нясвіж, Нясвіж, Нясвіж!
Зямлі беларускай падзея!
У будучыню ляціш
Пад ветразем светлай надзеі!

Прад святочным убранствам бажніцы
У нямым захапленні стаю...
Ты адкрыў нам свае таямніцы,
Нібы Слуцкую браму сваю!
Правядзі нас да Замкавай брамы,
Дай па велічным парку прайсці,
Каб знайсці сваю сцэжку да храма,
Каб душой да цябе прырасці!

Тут спяляліся сівыя паданні
З навальніцай ваенных гадоў,
Таямнічая Чорная пані

І вірліваць гандлёвых радоў.
І садоў вераснёвае ззянне,
І палаца музейная ціш...
Я табе прызначаю спатканне
Зноў і зноў, мой чароўны Нясвіж!

Нясвіж, Нясвіж, Нясвіж!
Крыніца жывой прыгажосці!
Нібы беларускі Парыж
Сяброў запрашаеш у госяці!
Нясвіж, Нясвіж, Нясвіж!
Зямлі беларускай падзея!
У будучыню ляціш
Пад ветразем светлай надзеі!

Беларускаму лесу

І вясной, калі зоркі глядзяцца ў азёры,
І ў часіну, калі гаспадарыць зіма,
І ў зялёным убранстве, і ў марозным узоры

За цябе прыгажэй анічога няма!

Лес, мой лес, —
сімвал усёй Беларусі!
Лес, мой лес, —
Шчыра табой ганаруся!

Нашы продкі з табой сябравалі
спрадвеку,
Ды і ты з чалавекам заўжды сябраваў.
І жытло, і жыццё ты даваў чалавеку,
Ты яму сваю моц, сваю сілу даваў!

І ў гады, калі чорная, злая навала
Родны край беларускі крывёй заліла,
Тады кожная пушча твая ваявала,
Партызан на смяротную бітву вяла!

Ты і сёння мяне сустракаеш, як брата,
У настроі любым, у любую пару...
Хоць ля сцэжак тваіх падарункаў
багата,
Я тваю непаўторнасць у кошык бяру!

Лес, мой лес, —
Сімвал усёй Беларусі!
Лес, мой лес!
Шчыра табой ганаруся!

СМЕРЦЬ АД ЛЮБОВІ І КАХАННЯ

АДАМ ГЛОБУС

Здаецца, што ўсё істотнае пра смерць ад вялікай любові расказана і пераказана. Ужо і дадаць няма чаго... А праходзіць крыху часу, і новыя згадкі з'яўляюцца ды просяцца, каб іх апісалі простымі словамі...

ВАСІЛЬ І ПЕРШЫ СНЕГ

Васіль любіў чысціню, а таму чакаў першы снег, які зробіць горад светлым і абноўленым. На першы снег Васіль заўсёды выносіў з кватэрнай залы свой чырвоны кілім. Выбіваў яго на пухкім снезе, а потым заносіў у кватэру зімовую свежасць. Выбіванне кіліма на самым першым снезе было для Васіля найлепшым святам за ўвесь год. Пасля выбівання Васіль мыў рукі і сядаў за стол, на якім чакаў графіны з гарэлкай. За выбіты кілім жонка дазваляла Васілю выпіць пару чарчак. У апошні свой дзень на белым свеце Васіль вынес на вуліцу скатаны ў рулон цяжкі кілім. Раскатаў пасярод двара на неглыбокім снезе. Лягнуў па кіліму дражняной выбівалкай і памёр. Жонка знайшла свайго любімага Васіля на кіліме. Ён ляжаў прысыпаны снегам і быў падобны да анёла.

САША І СПРЭЧКІ

Саша любіў спрачацца. Напраўду, ён любіў перамагаць у спрэчках. Яго лічылі за паўдурка. Ён быў вясёлы і няўрымслівы. Не перажываў за дробязі. Спрачаўся за бутэлькі. Спрачаўся на бутэлькі віна, піва, гарэлкі, каньяку. На нешта вялікае паспрачацца ў Сашы духу не хапала. Яму трэба было давесці астатнім, што ён не дурань, а разумны і дальнабачны чалавек. Большасць спрэчак Саша выйграваў, але ўсе навокал працягвалі лічыць яго за дурня. Такое здараецца: ты выйграеш спрэчку, а цябе ўсё адно лічаць паўдуркам. Праз спрэчку Саша і прапаў. На беразе Дняпра ў Магілёве Саша паспрачаўся з сабутэльнікамі, што за бутэльку каньяку пераплыве рэчку ў два бакі. Быў месяц май. Стаяў гарачы дзень, але вада была ледзяная. Саша пераплыву рэчку ў два бакі і выйграў каньяк. Ды яго, праўда, не выпіў. Ён выйшаў з Дняпра, сеў на камень і памёр. Усе ведаюць, што спрэчка на бутэльку да добра не даводзіць. Ведаюць, спрачаюцца, а бывае, што, як Саша, і паміраюць, седзячы на камені.

ДЭСАНТНІК І КАРТЫ

Дэсантнік быў жудасна азартны. У сваім азарце ён быў і зацятый да «не хачу». Каб меней гуляць у карты, ён прыдумаву здаваць сваю кватэру іншым гульцам. Яны гуляюць, а ён толькі глядзіць. Ад аднаго назірання за гульні дэсантніку рабілася цёпла на сэрцы. Ён добра зарабляў на здачы кватэры. Былі ў гэтым і свае цяжкасці. Міліцаі некалькі разоў рабілі налёты. Аднаго разу яны нават вынеслі з кватэры вялікую суму. Проста забралі грошы і сышлі. Таму ў час гульні грошы трымаліся на іншай кватэры, каб міліцаі не маглі іх звязаць з гульні. Дэсантнік усё арганізоўваў найлепшым чынам. Стараўся. Нешта падобнае бывае з алкаголікамі, якія любяць наліваць чужую гарэлку і напойваць іншых да самага «не магу». Дэсантнік, як і праўдзівы алкаголік, баяўся аднаго — сарвацца. І сарваўся. На Новы год выпіў і сеў за картачны стол. Выпіў няшмат. Зусім мала. Келіх шампанскага і чарку гарэлкі. Правёў стары год і сустрэў новы. Гэты новы стаў для дэсантніка апошнім. Ён зірнуў у свае карты і памёр. Карты былі добрыя, і можна лічыць, што дэсантнік пакінуў наш свет у добрым настроі.

ВАЛІК І ЖАНЧЫНА

Яна яго пакінула. Не проста пакінула, а сышла ў цяжкую хвіліну. Можна сказаць, што ўсё чалавечыя жыццё складаецца не самым лепшым чынам. Хваробы, спрэчкі, безграшоўе і нарэшце вайна з блізкай і паўсюднай смерцю. У Валіка ўсё выглядала не так змрочна і не так катастрофічна. Ён не здаў сесію ў інстытуце. Пасварыўся з загадчыкам кафедры. Нават не сварыўся, а проста запярэчыў, выказаў сваё меркаванне. Выказаў і пачаў настойваць на правільнасці свайго меркавання і на памылковасці меркавання загадчыка кафедры. Загадчык выкарыстаў сваю ўладу, і Валік не здаў сесію. Вяртацца ў сваё мястэчка ён не хацеў. Ісці ў салдаты? Жадання не было. Валік ляжаў на інтэрнацкім ложку і не ведаў, што рабіць далей. Ён ляжаў на ложку, калі жанчына яму сказала, што сыходзіць. Сказала і сышла. Валік пайшоў у краму. Набыў белую кашулю

і белую вяроўку. Ён павесіўся на белай вяроўцы ў чыста памытым інтэрнацкім пакойчыку. Калі Валіка знайшлі, на ім была новенькая, толькі з крамы, дарагая белая кашуля.

БАРЫС І МАТАЦЫКЛ

Яму ўсе казалі: разаб'ешся. Барыс разбіўся. Першы раз не так каб і моцна. Левую руку зламаў. Зраслася яна кепска. Балела. Толькі мужчына не мужчына, калі не здатны пераступіць праз боль. Барыс праз свой рукамны боль праехаў на новенькім матацыкле. Можна было і стары перабраць, адрапараваць і паставіць на колы. Не захацеў. Грошы ў Барыса былі. Ён добра зарабляў на перапродажы ўгнаенняў. Ведаў, дзе танна ўзяць і куды за вялікія грошы завезці. Браў, вазіў, зарабляў і ганяў на матацыкле. Барыс ездзіць не мог — толькі ганяць. Даганяўся. Спыніцца не змог. Ён і сам ведаў, што даганяецца і не зможа спыніцца. Іншае жыццё яму не хацелася мець. Толькі на матацыкле. Толькі на самай вялікай хуткасці. Толькі з ветрам на роўных. Ён ляцеў. На дарогу выкаціўся мяч. Звычайны дзіцячы мяч. За мячом на дарогу выкацілася рудавалася дзяўчынка. Гадоў пяць-шэсць. Відаць, што нават не школьніца. Яна выбегла і ўбачыла, як матацыкліст праляцеў побач з ёю, як ён вылецеў з дарогі ў двор, як праляцеў праз двор і як яго спыніла белая цагляная сцяна. Барыс памёр на месцы, разам са сваім любімым матацыклам.

ЯЎГЕН І ДАЧНЫ ДАМОК

Каб можна было сказаць, што Яўген кахаў свой дачны дамок, я б так і сказаў. Але кахаць можна толькі чалавека, а дамкі можна адно любіць. Разумею, і ўсё ж у адносінах Яўгена да свайго маленечкага дамкі было нешта большае за звычайную любоў. Па-першае, ён яго збудаваў сваімі рукамі. Збудаваў адзін. Тое-сёе яму дапамагалі нанятыя хлопцы, але гэта механічная дапамога. Па-другое, ён яго выдатна даглядаў: кожную явную абсаджваў кветкамі, фарбаваў, мыў, рамантаваў. Па-трэцяе, усе грошы, сродкі і сілы Яўген уклаў у гэты дамок. Тут было два пакоі, адзін — на першым паверсе, а другі — на гарышчы — працоўны кабінет, дзе Яўген складаў вершы. Дачны дамок Яўген і збудаваў, каб пісаць у ім вершы. У горадзе ў Яўгена быў пакой у інтэрнаце. У тым інтэрнаце Яўген працаваў выхавальнікам. Ён выходзіў маладых будаўнікоў, але адчуваў сваё пакліканне да паэзіі. Таму і збудаваў дамок з кабінетам. Таму і пісаў вершы. Іх нават публікавалі ў часопісах. Яўген збіраў публікацыі і марыў выдаць кнігу. Не выдаў, не паспеў, бо раптоўна памёр. Яўген сышоў з электрычкі, прайшоў колькі метраў у бок свайго дачнага дамкі, спыніўся, сеў на прывялую восеньскую траву і памёр...

КАСЯ І ТАНЦЫ

Кася страх як любіла патанцаваць. Яна любіла выпіць, смачна закусваць, любілася з хлопцамі. Яна любіла розныя сакавітасці жыцця, але танцы займалі ў Касі найгадоўнейшае месца сярод самых розных сакавітасцяў. Кася танцавала да самазабыцця, да канвульсій і гістэрык. Яна пратанцоўвала ў начных клубах ночы навывілет. Знаёмыя называлі яе Касяй-танцоркай. Знаёмыя ведалі, што лепей не замінаць яе нястомным танцам. Можна і абляяць, можа ўдарыць, а можа і пакусаць. У ракавы вечар Кася пазнаёмілася з двума заможнымі маладзёнамі. Разам яны пратанцавалі ў клубе «Чорныя дзверы» ноч с пятніцы на суботу. Раніцай паехалі на здымную кватэру, дзе налюбіліся і нанохаліся белая парашку. Пасля любошчаў да Касі вярнулася прага скакаць і танчыць. Яна ўключыла гучную музыку, узяла рукі да столі і пачала круціцца пасярод пакоя. Маладзёны хацелі спаць, яны пачалі сварыцца на Касю-танцорку. Тая залавала на аслабелых маладзёнаў, залавала на ўвесь шэры свет і выкінулася з акна, што было ажно на сёмым паверсе.

ВЫКЛАДЧЫЦА І МАЛАТОК

Выкладчыца любіла студэнтаў. Выдатна, калі старэйшы любіць малодшых. Ды не ў выпадку з выкладчыцай машынабудаўнічага краслення Гертрудай Праснак. Гертруда любіла студэнтаў, а студэнтак не любіла. Яна называла іх няспельнымі, пустышкамі і зялёнкамі. Сярод студэнтаў Гертруда заўсёды мела некалькі любімчыкаў, а сярод тых любімчыкаў былі і такія, хто з ёй спаў. Гертруда Праснак не толькі спакушала і разбэшчвала студэнта, яна змушала любімчыка рабіць ёй доўгі масаж. Самым прыемным у масажы Гертруда лічыла лёгкае пастукванне па пятах маленкім драўляным малатком. Пастукванне выпраўляла разнавольную паўнацелую Гертруду на сёмае неба. У адзін цудоўны лістападаў вечар яна ўзнялася на сёмае неба і засталася там назаўжды. Мёртвую выкладчыцу каханак

накрыў коўдрай, каб усе падумалі, што яна ціхамірна памерла ў сне. Драўляны масажны малаток ён забраў з сабой, на памяць пра прымуковыя любошчы.

АНДРЭЙ І МЫЛА

На Андрэя казалі: «Малы!» І на жонку ягоную Рыту казалі: «Малая!» Росту ў Андрэя і сапраўды, як гаворыцца, «метар з кепкай, не больш». Праз маларосласць яны і сышліся, адразу і злюбіліся, а потым і пражылі доўгі ды шчаслівы век. Андрэй з Рытаю любілі разам прымаць ванну. Ім, маларослым, заўжды было зручна і ўтульна ў прасторнай ванне. Таму ванну яны прымалі разам што-тыдзень. Адным з такіх вечароў Рыта добра пашаравала пемзай Андрэевы пяты. Яны зрабіліся гладкія, бліскучыя і нават нейкія дзіцячыя. Пасля апрацоўкі пемзаю Андрэй намыліў і апаласнуў ногі. Намыліў добра, ды апаласнуў кепскавата. На адной з пятак яшчэ засталася крыху мыла. Андрэй ступіў намыленай пятакаю на кафляную падлогу. Сцяна ў ягоных вачах некуды хутка паехала, на яе месца заскочыла столь. Апошняе, што пабачыў у сваім жыцці Андрэй, — белая столь з яркімі лямпачкамі. Трагедыя адбылася хутка. Вылез з ванны, паслізнуўся, бразнуўся, разбіў чэрап на патыліцы і памёр імгненна. Можна сказаць, што ў момант свайго заўчаснай смерці Андрэй усё яшчэ быў шчаслівы і ўсё яшчэ любіў сваю малую Рыту.

МІКАЛАЙЧЫК І ВІНО

Мацей Мікалайчык любіў віно. Можна нават сказаць, што віно любіла мастака Мікалайчыка. Што б ні здарылася з мастаком, а бутэлка чырвонага ў яго была заўсёды. У маладосці ён, як і ўсе мастакі на свеце, выпіваў з сябрамі. З узростам сяброў стала меней, і Мікалайчык пачаў піць адзін. Найлепшымі момантамі жыцця для яго былі выпівыны на паркавай лаўцы. Прыходзіў, сядаў на лаўку пад велічным клёнам, адкаркоўваў бутэлку і высмоктваў першую траціну настроестваральнай вадкасці. Радасць прыходзіла да Мікалайчыка праз хвілін пяць — дзясць, тады ён высмоктваў з паўлітровіка другую траціну. Пасля другой траціны да Мікалайчыка прылятала натхненне. Ягонае ўяўленне стварала цудоўныя карціны. Калі карціны пераставалі малявацца, Мікалайчык дапіваў бутэлку і накіроўваўся ў майстэрню спаць. Прачнуўшыся, мастак пісаў самыя звычайныя, можна сказаць — пасрэдныя творы. Але іх продаж даваў магчымасць купляць віно. У апошні свой дзень Мікалайчык купіў паўлітровік чырвонага, прыйшоў у парк і памёр там пасля першага глытка. Ён памёр за любімым заняткам, памёр радасны і шчаслівы.

ІНА І ТАБЛЕТКА

Іна Жыновіч любіла таблеткі. Яна верыла, што правільна выбраная таблетка можа дапамагчы ад любой хваробы. З дзяцінства Іна любіла ўсё маленькае, гладкае і круглае: гузікі, пацеркі, бісерынкi, марскія каменчыкі, манеткі. Ніхто не дзівіўся, калі Іна пайшла ў медтэхнікум, а пасля яго стала працаваць у аптэцы. Там і рабіла ўсё жыццё. Аптэкарка Жыновіч так добра працавала, так добра ведала медпрэпараты, што яе не выправілі на пенсію, пакінулі на пасадзе загадчыцы ў зусім маленечкай аптэцы. Яна прыходзіла на працу самая першая і сыходзіла апошняя. Жыла Іна адна. Ніхто з людзей яе ніколі не радаваў і не спакушаў. Яе радавалі і спакушалі таблеткі. У свой апошні вечар Іна Жыновіч апрапулася па-святочнаму. Павячарала. Пасля вячэры з'ела адну маленечкую таблетку, прылегла на мяккую канапу і заснула шчаслівым сном — назаўжды.

РАЗЭЛЯ І ГАРА

Побач з нашай вёскай Варакомшчынай ёсць Разэлева гара. Раней тую гару называлі Вялікай, а пазней пачалі называць Разэлевай. Старая Разэля раз на тыдзень, зазвычай у нядзелю, хадзіла на тую гару, каб пастаяць крыжам. Яна сама так і казала: «Пайду на гару, пастаю крыжам. Мне трэба адчуць паўнацелую жыцця. Як стану на гары, як рукі ўшыркі раскіну, як уздыму твар насустрач небу, так, здаецца, і лячу ў нашым небе... Там я шчаслівая!» Калі ўзняцца на Разэлеву гару, дык можна пабачыць усю Варакомшчыну, а за ёю — лагчыну з рэчкай Ятранкай, а за рэчкай — сінія лясы. За лясамі, калі паўтуляцца, можна і вежы касцёла знайсці. Таго касцёла, які стаіць у Дварцы. Побач з Дварцом ляжыць чыгунка. Ёсць на той чыгунцы і мост праз Ятранку. Ён ужо побач з мястэчкам Наваельня, дзе ўзвышаюцца шэрыя вежы элеватара. За вежамі ёсць чыгуначная станцыя, а за ёй школа і возера. За імі — лясы і вялікае неба. Здалёк было відаць, як варакомская Разэля стаіць крыжам у нашым небе. На гары яе і знайшлі. Ляжала на спіне. У нерухомах светлых вачах плылі маленечкія белыя аблачкі. Вяскоўцы казалі, што Разэля памерла шчаслівай. Так яно і было.

БЕЗ СТЭРЭАТЫПАЎ

Спадчына класіка ў новым асэнсаванні

Здаецца, вывучэнне класічнай спадчыны — тэма невычэрпная. І ўсё ж: чым больш працуюць даследчыкі, тым больш чытач набліжаецца да ўсведамлення сутнасці мастацкага слова і аўтарскай задумы. Менавіта такую працу і прапануе супрацоўнік Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі кандыдат філалагічных навук Анатоль Трафімчык, аўтар кнігі «Колас зямлі беларускай» («Народная асвета», 2017).

Спадара Анатоля цікавяць не вынікі дзейнасці класіка, але іх вытокі і прычыны. Ён разгледзеў два асноўныя этапы творчай эвалюцыі Якуба Коласа: «да-пісьмовы», які можа распавесці больш пра перадумовы ўзнікнення твораў, і «пісьменніцкі», калі постаць Якуба Коласа раскрывалася ва ўсёй паўнаце. У цэнтры ўвагі — творы, якія прысутнічаюць у школьнай праграме.

Кніга пачынаецца раздзелам «Дзяцінства і юнацтва Канстанціна Міцкевіча: карані будучых твораў». Вядома, крыніца натхнення — у родных пейзажах. У аўтабіяграфіі 1930 года Якуб Колас, ужо народны паэт, распавядаў, што адчуваў паэзію прыроды з маленства. На гэты фактар у станаўленні творцы зважалі як многія даследчыкі таго часу, так і сённяшнія літаратуразнаўцы. Самае яркае пацвярджэнне — паэма «Новая зямля», а таксама выдатная пейзажная лірыка.

На фарміраванне талента Якуба Коласа вельмі моцна паўплывала асоба маці. У артыкуле 1930 года «Як я стаў беларускім пісьменнікам» паэт успамінаў: «Дома ад мацеры я чуў сумныя песні аб цяжкай долі, казкі і легенды, расказы аб розных дзівосных здарэннях, аб усялякіх выпадках, якія бываюць з людзьмі. Усё гэта будзіла фантазію». Гэта пазней дапамагло паэту вызначыцца з мовай на карысць беларускай. Варта прыгадаць і выкладчыка рускай славеснасці Фядота Кудрынскага: менавіта пасля яго парады Колас пачаў пісаць выключна па-беларуску, хоць і не было ні-якай надзеі ўбачыць свае творы надрукаванымі.

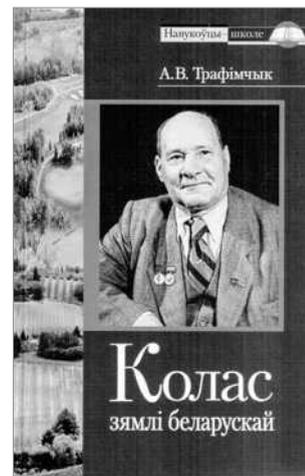
Пры аналізе пачатку творчага шляху Якуба Коласа

даследчык акцэнтуюе ўвагу на двух ключавых момантах: ідэйна-тэматычны спектр вершаў 1905—1907 гг. і мастацкі свет першай кнігі «Песні-жальбы». Многія лічаць класіка беларускай літаратуры песняром сялянства, але гэта несправядліва. Сацыяльны матывы вершаў маладога аўтара неадназначныя. Яны маюць пэўную разнастайнасць у змесце і ў фармальных сродках выяўлення паэтычнай думкі. Іншая справа, што ў ранні перыяд яны яшчэ далёкія да высокага мастацкага ўзроўню. Узяць хаця б верш «Сябрам», які выяўляе не толькі сацыяльны матывы, але характарызуецца глыбокай філасафічнасцю. Якуб Колас імкнецца падняцца над апісальным выяўленнем народнага жыцця, звярнуцца да метафізічнага светаадчування.

Анатоль Трафімчык, адзначаючы значны даследчыцкі плён папярэднікаў, прадстаўляе сваё прачытанне зборніка «Песні-жальбы», звяртае асаблівую ўвагу на тыя моманты, якія з розных прычын не былі агучаныя ў ранейшых літаратуразнаўчых працах. Кніга, перакананы аўтар, традыцыйна расцэньвалася як голас прыгнечанага, забітага, беднага народа. Аднак гэты стэрэатып разбураецца, калі падрабязна прааналізаваць вобраз лірычнага героя, яго суб'ектыўнасць у асэнсаванні рэчаіснасці, засяроджанасць не на вонкавым свеце, а менавіта на ўнутраным, духоўным.

У раздзеле «Росквіт літаратурнай творчасці Якуба Коласа: узаемасувязь выпрабаванняў і вяршыняў» распавядаецца пра гісторыю стварэння знакавых твораў «Новая зямля», «Сымон-музыка», многія вершы таго часу, калі наканавана было жыць Якубу Коласу. Аўтар адзначае, што можна прасочваць настрой кожнай часткі ў залежнасці ад таго, дзе і ў якіх абставінах знаходзіўся аўтар. Напрыклад, турэмныя калізіі сталі своеасаблівым генератарам крэатыўнасці. Творца быў абмежаваны фізічна, але яго дух разняволіўся. Хто ведае, можа, самыя знакамітыя радкі беларускай літаратуры — пачатак паэмы «Новая зямля» — увогуле не маглі ўзнікнуць на волі? За кратамі напісалася 10 раздзелаў паэмы... Нямаюць радкоў створана і на чужыне, у Курскай губерні.

Паэма «Сымон-музыка» — асобная старонка ў гісторыі беларускай літаратуры. Метафарычная казка і аўтабіяграфічны твор адначасова. Па-ранейшаму шмат пытанняў застаецца наконт гісторыі ўзнікнення твора, яго рэдагавання пры падрыхтоўцы да друку. Анатоль

Трафімчык спрабуе вызначыць, колькі на самай справе было рэдакцый паэмы і што прымушала Якуба Коласа штотраза перапісваць цэлыя раздзелы праз падрабязны аналіз успамінаў, лістоў, літаратуразнаўчых гіпотэз... Апошні раздзел ««Вось так і чуеш, што й дарога цяпер паслушна волі Бога»: Якуб Колас і рэлігія» прысвечаны месцу рэлігіі ў жыцці класіка і ў яго літаратурнай творчасці. Паводле меркавання даследчыка, Якуб Колас ні ў якім разе не з'яўляецца рэлігійным пісьменнікам.

Нягледзячы на тое, што нарадзіўся ў праваслаўнай сям'і, атрымаў адукацыю з выразным рэлігійным стрыжнем, ён нават не спавядаў, як таго патрабавала традыцыя, рэлігіі паслядоўна і ў поўнай меры. Разам з тым галоўныя моманты яго жыцця праходзілі ў звязку з царквою, лічыць А. Трафімчык. Таму антыклерыкалам ці атэістам К. Міцкевіч таксама не быў. Пры гэтым лепшыя творы Якуба Коласа прасякнуты рэлігійнымі матывамі — у той ступені, якая дазваляе гаварыць пра рэгулярную прысутнасць рэлігіі ў тэкстах, як адкрыта выяўленую, так і прыхаваную, зашыфраваную шляхам алегорыі.

Напрыканцы Анатоль Трафімчык тлумачыць выбар твораў для разгляду тым, што паводле сваёй значнасці, завершанасці і грунтоўнасці творчай задумы творы 1930-х гг., ваеннага і пасляваеннага часу не сталі ўпоравень са славымі паэмамі «Новая зямля» і «Сымон-музыка», апошнюю «У палескай глушы»... У гэтым выданні Анатоль Трафімчык імкнецца надаць творчасці Якуба Коласа новае прачытанне, што, безумоўна, не застаецца без увагі даследчыкаў, настаўнікаў і аматараў класічнай літаратуры.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Як назвалі продкі...

Сучасная навука сцвярджае, што людзі мелі імёны нават у першабытны перыяд

Анамастыка Беларусі. Антрапанімія: падручнік / Г. М. Мезенка [і інш.]. — Мінск: РІВШ, 2017. — 398 с.

Сёння можна толькі меркаваць, што верагодней за ўсё гэта былі адвольныя гукавыя комплексы для абазначэння асобных людзей. Чаму ж узніклі імёны? Якая іх першасная функцыя? На гэтыя і многія іншыя пытанні знойдзем адказ у новай кнізе «Анамастыка Беларусі. Антрапанімія».

Анамастычная прастора займае значнае месца і ў агульнай сістэме моўнай карціны свету, і ў асаблівых уяўленнях чалавека пра навакольнае асяроддзе, якія ўвасабляюцца ў разнастайных лексічных адзінках. Вялікую колькасць такіх лексем-назваў складаюць імёны, імёны па бацьку, прозвішчы, сакральныя (тайныя) імёны, псеўданімы, мянушкі, нікі. Ва ўласных назоўніках фіксуецца гісторыя чалавека і чалавецтва. Даследуючы паходжанне і функцыянаванне антрапанімаў, даведаемся пра месца пражывання нашых продкаў, спецыфічныя рысы характару, знешняга выгляду, род заняткаў і інш.

Цяпер у афіцыйную формулу называння чалавека ва ўсходніх славян уваходзіць тры кампаненты — уласнае асабовае імя, імя па бацьку і прозвішча. Мянушкі, псеўданімы і нікі, якія таксама выкарыстоўваюцца для наймення асобы, неабавязковыя, бо іх мае не кожны. Трохкампанентная формула афіцыйнага наймення асобы склалася на працягу доўгага перыяду існавання чалавецтва. Найбольш старажытным, першасным кампанентам у гэтай формуле з'яўляецца ўласнае асабовае імя. Доўгі час славяне абыходзіліся без прозвішча і імені па бацьку.

Старажытны чалавек адухайлаў прыроду, верыў, што з навакольным светам можна весці размовы, верыў у магічную

сілу слова, быў упэўнены, што жывёлы, дрэвы, розныя з'явы прыроды, назвы якіх узяты ў якасці імён, становяцца апекунамі, ахоўнікамі іх носьбітаў.

Беларускае Паазер'е — надзвычай цікавы ў лінгвістычных адносінах рэгіён

Краявіды віцебскага Паазер'я.

Беларусі, дзе акумуляюцца моўныя асаблівасці як захаду, так і ўсходу краіны. Унікальнасць назваў Віцебшчыны абумоўлена тым, што ў старажытнасці гэты край уяўляў тэрыторыю актыўных кантактаў славянскага насельніцтва з неславянскім, а ў наш час ён мяжуе з трыма дзяржавамі — Латвіяй, Літвой і Расійскай Федэрацыяй, што і знайшло адлюстраванне ў складзе ўласных асабовых імёнаў, прозвішчаў, мянушак і г.д. У падручніку часткова выкарыстаны матэрыялы і вынікі, атрыманыя падчас даследавання гісторыі і сучаснага стану мовы і культуры Беларускага Паазер'я, якое праводзілася і вядзецца кафедрай агульнай і рускага мовазнаўства Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава. Таму тэарэтычныя звесткі, навуковыя палажэнні дадзенага выдання пацвярджаюцца выверанай фактычнасцю, арыгінальнасцю, нацыянальнай адметнасцю матэрыялу.

У першым раздзеле дапаможніка падаюцца формулы іменавання беларусаў: цікава даведацца, як гістарычна адбываліся змены ў працэсе называння асобы. Навукоўцамі даказана, што ў XIV—XVIII стст. у склад імя чалавека

назваць дзіця імем вядомага палізу чалавека з дрэннымі якасцямі (п'яніцы, гультая), то і дзіця будзе такім самым. Значыць, трэба даваць імёны станоўчых, добрых людзей. Так узнікла традыцыя называць у гонар каго-небудзь. Частка імён была звязана са старажытнымі павер'ямі. Гэта найперш імёны з адмоўнай семантыкай, якія, на думку нашых далёкіх продкаў, былі здольныя адганяць ад іх носьбітаў злых духаў, хваробы, смерць: Крывы, Касы, Рабы, Злоба, Тугарын (туга — смутак), Нелюбим, Няждан, Няміл, Някрас, Нехарошка.

Шмат было імён тыпу Бел, Белка, Чорн, Чарныш, Кудраш. Іх унутраны сэнс заклучаўся не толькі ў апісанні знешняга выгляду дзіцяці. Гэта былі таксама імёны, якія абергалі дзіця ад злых духаў, таму што белым, чорным, кучаравым былі і заяц, і цяля, і баран, і іншыя жывёлы. Імёны з часткай чорн- маглі таксама ўтрымліваць значэнне «дрэнны, злы». Даючы такое імя, бацькі імкнуліся паказаць духам, што перад імі дрэнны чалавек, каб тыя не зачэпілі дзіця...

Цікава будзе даведацца, што менавіта ў прозвішчах захаваўся, «закансерваваўся» назвы прафесій, якіх ужо няма ў нашым жыцці: Жарнасекаў (жарнасек чалавек, які робіць і насякае жорны), Вінакураў (вінакур 'той, хто займаецца вінакурэннем: вырабляе віно спосабам перагонкі'), Гусельнікаў (гусельнік 'чалавек, які вырабляе гуслі'), Ігольнікаў (ігольнік 'майстар па вырабе іголак') і інш. Вывучаючы такія прозвішчы, можна даведацца шмат новага пра жыццё грамадства некалькі стагоддзяў таму, больш поўна зразумець гісторыю, культуру і быт свайго народа...

Падручнік дае звесткі, неабодныя для разумення праблем эвалюцыі іменавання беларусаў, развівае лагічнае мысленне, маўленчую культуру, эстэтычны густ асобы, вучыць знаходзіць сябе ў гэтым свеце і быць яго неад'емнай часткай.

Алена БАГАМОЛАВА

Сцяжынкай дзеда Васіля

Урок пазакласнага чытання па беларускай літаратуры ў 3 класе

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. Урок спрыяе пашырэнню кругагляду вучняў. Мэта заняткаў — пераканаць вучняў, што ў беларускай літаратуры шмат цікавых, займальных, вясёлых твораў.

Творы, па якіх праводзіцца заняткі. Кнігі Васіля Віткі «Дзесям», «Класы», «Птушыная школа», «Азбука Васі Вясёлкіна», «Колькі дзе чаго», «Вясёлы кош» і інш.

Арыгінальнасць правядзення ўрока.

За месяц да ўрока ў кутку чытання вывешваецца рэкамендацыйны спіс кніг і твораў Васіля Віткі, якія можна атрымаць у школьнай або ў сельскай бібліятэцы. Урок праводзіцца ў форме падарожжа па чароўным лесе твораў Васіля Віткі. Дзеці падзелены на дзве каманды: «Ай» і «Ой» (па аднайменным творы паэта). У кожнай каманды былі пярэдняе заданні, якія яны рыхтавалі на працягу месяца. На партах у каманд стаяць свае кошыкі для правільных адказаў (грыбоў).

Абсталяванне: карта лесу са сцяжынкай і прыпынкамі; выстаўкі кніг, малюнкаў вучняў да твораў; партрэт Васіля Віткі; запіс птушыных галасоў; кошык для збору грыбоў.

1. Уводзіны ў тэму ўрока

Ці любіце вы, калі да вас прыходзяць госці? А чаму? Каб згадацца, хто ў нас сёння ў гасцях, адгадайце загадку.

*Не світка, а шыта,
Не капуста, а з лістамі.
Маленькага росту, прыгожага стану.
Хто яе знае, той розум мае.* (Кніга.)

Настаўнік звяртае ўвагу на выстаўку кніг.

Вучань паведамляе:

*Жыў на свеце дзед Васіль,
За плячыма мех насіў.
Дазналіся мышкі,
Што ў мяшэчку кніжкі,
Разгрызлі завязкі,
Бачаць, ажно ж — казкі.
Сталі клікаць дзяцей:
— Гэй, сюды ўсе хутчэй!*

Вучаніца прадстаўляе выстаўку кніг.

*Ёсць тут маляванкі,
Складанкі-чытанкі,
Байкі-самаграйкі,
Песні-калыханкі,
Жарты-перакруткі,
Гулі-самагудкі, лічылькі, загадкі,
Ладачкі, ладкі...*

Настаўнік.

Хто аўтар гэтых кніг? Якія кнігі вас больш зацікавілі?

Настаўнік. А цяпер хачу вам адкрыць адзін сакрэт. Аднойчы, яшчэ калі я была вучанцай 5 класа нашай школы, у 1976 годзе, Васіль Вітка быў у нас у гасцях. Ён расказаў шмат цікавага пра сваё жыццё, чытаў творы і падарыў на памяць гэтую кнігу. (Дэманстрацыя кнігі В. Віткі «Хто памагае сонцу» з подпісам аўтара.)

Згадайцеся, якая будзе тэма нашага ўрока?

На працягу месяца вы знаёміліся з рознымі творами Васіля Віткі. І сёння выпраўляемся ў падарожжа па чароўным «лесе» яго твораў — «Сцяжынкай дзеда Васіля». Перад вамі карта гэтага лесу. На сцяжынкы грыбочкамі адзначаны прыпынкі. (На адваротным баку грыбочкаў надпісы: «Ладачкі-ладкі», «Пацешкі», «Скорагаворкі», «Лічылькі»,

«Загадкі-задачкі», «Класы», «Птушыная школа», «Азбука Васі Вясёлкіна».)

III. Знаёмства з Васілём Віткам. Вучань расказвае пра жыццёвы і творчы шлях паэта.

IV. Падарожжа «Сцяжынкай дзеда Васіля»

А зараз заплушчыце вочы і ўявіце летні лес, поўны цудоўнага водару і птушыных галасоў. (Уключаецца запіс птушыных галасоў.) У такім лесе апынуліся і мы. Паглядзіце на карту. Вось па гэтай сцежцы мы ідзем. (Настаўнік перастаўляе фішку на карце.) Чуюм птушыныя галасы, любуюся наваколлем і заўважаем:

— Ой! А што гэта?
*Праз усю зямлю прайшоў,
Шапку чорную знайшоў,
Стаў ля сцежачкі якраз,
Выстаўляе напаказ.
Ой, дзівак, няхай бы лез
У гушчар пад лапкі:
Сёння ж прыйдуць дзеці ў лес
Па такія шапкі.* (Грыб.)

1) Першы прыпынак — «Ладачкі-ладкі».

Вы пазнаёміліся з забаўлянкамі. Для дзяцей якога ўзросту прызначаны гэтыя творы? Вучні чытаюць забаўлянку «Ой і Ай», «Мама мыла раму».

Што вас расмяшыла? Што вы можаце сказаць пра гэтых дзяўчынак? Як вы разумееце выраз «унучка-беларучка»? У якіх справах дапамагаеце дома сваім бацькам? І ці з ахвотай іх выконваеце? (Грыбок кладзём у кошык.)

2) Адрпаўляемся на пошукі другога грыбочка. Прыпынак «Пацешкі».

Дзеці расказваюць пацешкі «Пажаданне» і «Гасцінцы» і дэманструюць малюнкы да твораў.

Які настрой выклікаюць пацешкі? Што ў іх смешнага?

3) «Скорагаворкі». Дзеці па чарзе ад кожнай каманды расказваюць скорагаворкі «Кобра» і «Скача грак».

Чым вас прывабляюць скорагаворкі? Для чаго яны патрэбныя?

4) «Лічылькі». Кожная каманда рыхтавала сваю лічылку: «Раз, два, тры, чатыры...» і «Нуль».

Навошта нам ведаць лічылькі?
Фізкультхвілінка.

Настаўнік. Ну, а цяпер час нам пагуляць і скарыстаць нашы лічылькі. (Выбіраецца лічылка.)

Гульні «Ліскі»

Па лічыльцы выбіраецца «ліс». Дзеці ўтвараюць круг. Кожны кладзе перад сабой невялікі прадмет — «ліску».

«Ліс» падыходзіць да аднаго з удзельнікаў і пытаецца:
— Дзе быў?
— У лесе.
— Каго злавіў?
— Ліску.
— Вярні мне ліску.
— За так не аддам.

— За што аддасі, скажы сам.

— Калі абгоніш, тады дам.

Пасля гэтых слоў абодва бягуць па крузе ў процілеглыя бакі. Гаспадаром «ліскі» становіцца той, хто зойме свабоднае месца ў крузе і возьме ў рукі прадмет. Ролю ліса выконвае ўдзельнік, які адстаў.

5) «Загадкі — задачкі». Праводзіцца параўнанне паміж загадкамі і загадкамі-задачкамі. Дзеці загадваюць падрыхтаваныя задачкі і загадкі з адгадкамі-малюнкамі («Колькі пальцаў?», «Ляцелі галубы», «На вярбіне»).

Чым адрозніваюцца загадкі-задачкі ад простых загадак? Якія з іх вам больш спадабаліся?

6) «Класы». Жартоўныя вершы пра дзяцей і для дзяцей.

Якія творы вам найбольш спадабаліся ў гэтай кнізе? У якіх творах расказваецца пра школьнікаў? Чаму аўтар назваў верш «Белы бычок»? Чым ахвяраваў хлопчык дзеля чытання кніг? У які час гэта адбылося? Што вас расмяшыла ў гэтым творы?

7) Прыпынак «Птушыная школа». Як расшыфраваць назву твора «ППШ»? Чаму твор так называецца? Які настрой выклікаюць вершы? Пра якіх птушак гаворыцца ў вершах? Як пспехі ў вучобе птушак залежаць ад іх характару?

8) Прыпынак «Азбука Васі Вясёлкіна».

Дзеці дэманструюць малюнкы да казкі «Азбука Васі Вясёлкіна», дзеляцца ўражаннямі. Па казцы «Азбука Васі Вясёлкіна» ладзіцца **віктарына**. На дошцы напісаны адказы, якія закрыты палоскамі паперы. Кожнай камандзе па чарзе задаецца пытанне і правяраецца на дошцы: адкрываецца слова. За правільны адказ — грыбок у кошык. Калі каманда не дае адказу, ёй дапамагае другая, якая атрымлівае свой прыз.

V. Падвядзенне вынікаў. Рэфлексія

Напрыканцы падарожжа кожная каманда падлічвае колькасць грыбочкаў у кошыках. Вызначаецца пераможца. Выстаўляюцца адзнакі за ўрок. Каб вучні ўспомнілі, пра якія кнігі і творы ішла гаворка, настаўнік дастае грыбкі і замацоўвае на дошцы адваротным бокам з назвай.

Вучні расказваюць, якія творы ім больш за ўсё спадабаліся, якія хацелася б яшчэ раз прачытаць.

Узел вучняў у занятках. У дзяцей засталіся найлепшыя ўражання пра заняткі, настрой у вучняў быў выдатны. Высокі тэмп урока, хуткія трапныя адказы, пацешныя творы — усё гэта паспрыяла стварэнню пазітыўнай рабочай атмасферы. Знаёмства з творчасцю В. Віткі ў прапанаваным фармаце натхніла вучняў на пошук іншых цікавых аўтараў.

Вынікі. Адзін з галоўных вынікаў, дасягнутых на ўроку, — стварэнне пазітыўнага іміджу беларускай літаратуры. У кнігах айчынных класікаў шмат жыццесцявардальных твораў, гумару, досціпу і вынаходлівасці!

Раіна КРЫВАШЭЙ, настаўніца Вязынскага навучальна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад — сярэдня школа

Фота аўтара

АНАЛІЗ БАЛАДЫ АД УВАЖЛІВАГА РЭДАКТАРА

Сярод паэтычных твораў, якія друкуюцца ў літаратурных выданнях, балада — рэдкая гасця. Найперш гэта тлумачыцца тым, што жанр патрабуе асаблівага творчага падыходу, выкліканага неабходнасцю стварэння сюжэта і выбару для вобразаў адпаведных мастацкіх сродкаў. Засяродзімся на рэдактарскім аналізе «Балады пра каханне» Яўгена Церахава (№7 за 17.02.2017), апублікаванай у мінулым годзе ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва».

Кампазіцыйна аўтар падзяляе свой твор на дзевяць частак, якія становяцца своеасаблівымі вузламі аповеду, даюць магчымасць зразумець задуму: першае юнацкае каханне застаецца на ўсё жыццё.

У першай частцы — завязка сюжэта: лірычны герой знаходзіць між кніг хустачку (аднак параўнанне «...нібыта ў варажбе...») незразумелае, энтрапічнае: якім чынам можна атаясамліваць хустачку з варажбой і калі яна падчас варажбы выкарыстоўваецца або з'яўляецца? У памяці рэдактар фіксуе таксама месца дзеяння (*парк*), якое найперш усплывае ў памяці лірычнага героя. Другая страфа першай часткі апісвае і каханую, і перажыванні лірычнага героя. Увага засяроджваецца на апошнім радку, у якім парушана логіка выказвання пры спалучэнні аднародных членаў: *лунаць можна над лугам, над лесам або над кустамі, над травой*.

Другая частка — сустрэча закаханых. Мы памятаем, што месца спаткання — *гай*, а не *парк*, які згадваецца раней. Акрамя таго, граматычна няправільна змешаны вышэйшая ступень параўнання прыслоўя і прыметніка (трэба — *прыгажэйшай*), а такая праўка разбурае страфу. Далей у частцы з'яўляецца ўжо і *сад*, таму чытачу будзе незразумела, дзе ж адбываюцца падзеі.

У трэцяй частцы рэдактар сочыць за разгортваннем сюжэта і аналізуе мастацкія сродкі выражэння. Спрэччымі ўяўляюцца і абранне эпітэта *заручальны* ў адносінах да дуба — своеасаблівага цара між дрэў, і вітанне *ноччу салаўінага спева* (звычайна якраз *салаўіны спеў* вітае *ноч*). Аднак гэта могуць быць, на думку аўтара, «прыдзіркі рэдактара». Здарылася, як піша аўтар, некакая: навальніца прымусіла схвацца ў мякнанае.

Апісанне, якое выкарыстоўваецца для чацвёртага вузла аповеду, выклікае новыя пытанні. Дзеяслоў *напомніць* у першым двухрадкоўі кіруе вінавальным і месным склонамі залежных кампанентаў, а не творным (*стагоддзі... напомнілі прыладамі*), які выкарыстаў аўтар (менавіта *прылады* напомнілі мінулы час), таму патрабуецца дапрацоўка гэтых радкоў. Аднак і дзеянне ў страфе прэзентавана фактычна, сэнсава і граматычна недасканала.

Для пятай часткі ўласцівы лірычны настрой — маладыя людзі сам-насам у паўасветленым сарадаўнім памышканні. «Радкі прасіліся і лелі на паперу, // Чысцюткія, як свет тваёй душы», — сцвярджае аўтар. Адкуль у маладога чалавека папера і асадка? Закаханы просіць дзяўчыну пачакаць, пакуль ён што-кольвек створыць?

Шостая частка павінна была б апісваць кульмінацыю каханання, але аўтар падае філасофскае разважанне, пазбаўленае сэнсавай напоўненасці: «памкненне душ... знаходзіць і стварае вечны шлях». «Гэта як?» — узнікае пытанне.

Аднак сапраўдная кульмінацыя — у сёмай частцы («Адны ў Сусвеце. Вось яно імгненне! / Непараўнальна дарагі санет»). Гэтыя радкі патрабуюць моўнай праўкі, нават без аўтарскага ўмяшальніцтва: не вылучаны коскай зваротак *імгненне, санет* пішацца праз *e* (слова і рыфмавалася б больш арганічна: *мне — санет*).

Восьмая частка, здавалася, павінна зноў падмацоўвацца філасофскімі разважанымі. Аўтар жа ўключае апаўдальныя фрагменты. Радкі з апошняга раздзела па логіцы павінны западаць у душу, аднак гэтага не адбываецца.

Узнікае адчуванне не творчасці, а звычайнага ўмення падбору рыфмаў, дапушчаны фактычныя, сэнсавыя і моўныя хібы, не захоўваецца мілагучнасць маўлення. Калі ўзнікае столькі пытанняў, патрабуецца грунтоўная дапрацоўка твора.

Віктар ВАЎЧОК

Мастацкія практыкі

Алена РУСАКОВІЧ

Аб куратарскай дзейнасці на сучасных выстаўках Беларусі

НЕАБХОДНАЕ ЗВ'ЯНО

Зцягам часу ў сучасным мастацтве Беларусі куратар пачынае займаць усё больш значную пазіцыю. Несумненна, роля куратара вельмі важная для падтрымання ўжо існуючай сістэмы адносін у свеце мастацтва. Куратар становіцца не толькі пасрэднікам паміж думкамі і паўважэннямі мастака і гледача, але і дазваляе мастаку стаць больш прыкметным, павысіць яго статус. Тым не менш сёння існуе шмат фактараў, якія не спрыяюць развіццю куратарскай дзейнасці ў беларускіх галерэях і музеях.

Адзін з іх — несфарміраваная сістэма адносін «выставачная зала — куратар — мастак — глядач». Сёння часцей назіраецца такая сітуацыя: мастак сам шукае пляцоўку для выстаўкі, самастойна прэзентуе свае творы; выставачная зала пакідае ўжо гатовы праект якога-небудзь (часцей замежнага) куратара; супрацоўнік выставачнай інстытуцыі стварае экспазіцыю з ужо гатовых твораў.

Сур'ёзная праблема таксама — непрафесіяналізм некаторых куратараў, паколькі ў сучасным мастацкім полі нашай краіны куратарам можа называць сябе і журналіст, і бібліятэкар, і супрацоўнік выставачнай пляцоўкі, якія часта не разумеюць сутнасці куратарскай дзейнасці.

Ёсць галерэі і выставачныя пляцоўкі, у якіх выстаўка выкарыстоўваецца як сродок маркетынгу. Сёння даволі часта экспануюцца праекты, якія дазваляюць узняць статус якой-небудзь арганізацыі, палепшыць правенанс закупленых твораў, апраўдаць фінансавыя выдаткі на правядзенне асобнага мерапрыемства. У выніку такой сітуацыі ствараецца некалькі дэфармаваны вобраз куратара. Ён у гэтым выпадку іграе другасную ролю: куратар патрэбны хутчэй для статусу. Тут больш важным становіцца брэнд, калекцыя, аўтар або інстытуцыя.

Даволі часта адборам твораў для выстаўкі займаецца так званая адборачная камісія, якая складаецца пераважна з мастакоў, якія больш увагі ўдзяляюць статусу аўтара, чым якасці яго твора або адпаведнасці канцэпцыі праекта. Вынікам становяцца выстаўкі, у якіх адсутнічае канцэпцыя, дрэнна арганізавана выставачная прастора, незразумелы механізм выбару твораў.

Таксама сёння шмат твораў самастойна займаюцца прэзентацыяй. Гэта здарэцца па розных прычынах, адна з якіх, як ні дзіўна, — няведанне, што існуе магчымасць працы з куратарам. Але нярэдка і куратар грэбуе творчымі памкненнямі мастака і дыктуе яму свае правілы гульні. Гэта не заўсёды прывабна для мастакоў. У такіх выпадках куратарскі дыктат пераходзіць у стварэнні якаснага выставачнага праекта.

У нас існуе катэгорыя куратараў, якія маюць мастацкую адукацыю. З аднаго боку, гэта плюс: экспануюцца якасна выкананыя з прафесійнага пункту гледжання творы, і куратар можа лепш адчуваць новыя тэндэнцыі ў блізкай яму сферы мастацтва. З другога боку, бываюць сітуацыі, калі куратар арыентуецца толькі на тую публіку, якая лепш за іншых разбіраецца ў тэхнічным баку твораў мастацтва. Пры такім падыходзе могуць выходзіць на другі план іншыя значныя для выстаўкі аспекты.

Але трэба адзначыць, што куратар стаў неад'емным зв'язком у працэсе стварэння праектаў сучаснага мастацтва, а куратарская дзейнасць у Беларусі хоць не вельмі актыўна, але дастаткова ўпэўнена развіваецца. Сёння працуюць куратары, якія ствараюць шмат якасных выставак і праектаў сучаснага мастацтва, і, дзякуючы іх дзейнасці, мы можам разглядаць куратарскія праекты як значны элемент культурнага дыскурсу сучаснай Беларусі.

ПАД ЗОРКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНАГА КОСМАСУ

Справы і мары Алеся Цыркунова

Жаданне стаць мастаком з'явілася ў яшчэ ў дзіцячым доме. Тады, падлеткам, Алесь Цыркуноў глядзеў фільмы аб прадстаўніках гэтай прафесіі, чытаў кнігу пра аднаго мастака-праўдалюба, які маляваў так, як думаў, і не выражаўся сваіх ідэй. Падчас знаходжання ў дзіцячым доме Алесь хадзіў у Ветцы, пад Гомелем, у студыю выяўленчага мастацтва пад кіраўніцтвам Сяргея Палікарпавіча Гаробчанкі. Тады ж пазнаёміўся з мясцовым мастаком Фёдарам Шкляравым. Але... Пасля дзіцячага дома ён паехаў на тры гады на Данбас, каб, працуючы на шахце, спасцігаць жыццё, перш чым стаць мастаком. Там, навукачыся ў горна-прамысловым тэхнічным вучылішчы, займаўся ў заважным універсітэце імя Крупскай.

Пасля вяртання на Радзіму служыў у войску. У звальненні аднойчы зайшоў у тэатральна-мастацкі інстытут (цяпер Акадэмія мастацтваў)...

— Я паглядзеў, якія таленавітыя вісяць на сценах работы студэнтаў, якія прыгожыя на калідорах стаяць скульптуры. Адчуў, што гэта Храм мастацтваў, — успамінае творца. — Пасля дэмабілізацыі хадзіў па вечарах у студыю выяўленчага мастацтва на Трактарным заводзе да Анаголя Васільевіча Бараноўскага. Праз год паступіў у Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут і скончыў яго ў 1976 годзе. Размеркаваўшыся ў Гомель, праз год мусіў вярнуцца ў Мінск, бо там не было ні жылля, ні майстэрні, ні заказаў. У 1983 годзе ўступіў у Саюз мастакоў. Рэкамендацыі для ўступлення мне далі Уладзімір Стальмашонак, Пётр Крахалёў і Васіль Шаранговіч.

— Што Вас натхняе?

— Наша гісторыя і прыгажосць. У Дастаеўскага было такое выказванне: «Прыгажосць душы выратуе свет», з чым я цалкам згодны. А пад словам «гісторыя» трэба найперш разумець не голую храналогію падзей, што складае, умоўна кажучы, шкільет нашай мінуўшчыны, які па-свойму надзвычай прывабны тымі выкрунтасамі, кантрастамі і шмат чым яшчэ, — а іншае. Гэтае іншае скрозь у схаваным духоўна-генетычным патэнцыяле нашага народа, які фактычна і ўтрымлівае, ці зберагае, загадку, таямніцу неўміручасці нашага этнасу і складае яго сутнасць. Як бы нас ні пазначалі, якія б найменні ці ярлыкі ні прычэплівалі, а мы ёсць. Мы жывём і ўпэўнены: калі ўжо калісьці і мусім знікнуць на гэтай Бога створанай планеце, то будзем да апошняга суднага часу...

— Якія аспекты нацыянальнага жыцця знайшлі ў васабленне на Ваших карцінах?

— Пішу найчасцей такія сюжэты, у якіх праяўляюцца духоўныя памкненні чалавека, незалежна ад яго ўзросту і прафесіі.

— Як прыходзіць задума напісаць тую ці іншую карціну?

— Ідэя прыходзіць нечакана. Звычайна творчы імпульс атрымліваецца, калі інтэлект ужо працуе ў пэўным кірунку. Мы маем ад Бога дар працудвання пэўных падзей. Імпульс да творчасці можа даць лінія, пляма, творча-нечаканы сон. Так, напрыклад, я сасніў сюжэт сваёй

карціны «Бульба» пра вяртанне блуднага сына. Бульба тут як сімвал мацярынскай і беларускай дабрыні. Дарэчы, быў такі выпадак, што падчас выстаўкі ў музеі менавіта да гэтай карціны прыходзіў ледзь не кожны дзень мужчына як на пакаянне да сваёй маці.

— Дзе вам лепш «пішацца»?

— Ад афіцыйнай майстэрні давалася адмовіцца: дужа шмат каштуе. Цяпер эпізодычна для рэалізацыі бягучых задум выкарыстоўваю прыватнае памяшканне. Працую і дома. На лецішчы ў мяне ёсць «кузня духу». Там апрацоўваю задумы, разважаю, ці варта іх рэалізаваць.

— Што прыцягвае акрамя жывапісу?

— З даўніх часоў у мяне была цікавасць да розных народных рамёстваў: сталярскіх, разьбярскіх. Тое-сёе здзейсніў на лецішчы. З 2000 г. пачаў працаваць над шэрагам работ, звязаных з гісторыяй кутка

Каля партрэта Янкі Купалы.

Беларусі, дзе я знаходзіўся. Такім чынам, мной устаноўлена каля дзясятка памятных мемарыяльных знакаў: Вацлаву Ластоўскаму ў Курапатах, у Мядзельскім, Астравецкім і Пастаўскім раёнах — і знакаў рэлігійна-гістарычнага характару. Часам у гэтым мне дапамагаюць сябры-аднадумцы. У 2017 годзе завітаў у Томск на міжнародны пленэр па разьбе — і там усталяваў памятны знак, прысвечаны Міколу Гусоўскаму з яго «Песняй пра зубра».

— Якія славутыя дзеячы культуры і навукі знайшлі ў васабленне на Ваших карцінах?

— Усіх тут і не пералічыш. Гэта Еўфрасіння Полацкая, Францыск Скарына, Вітаўт, Магдалена Радзівіл, Янка Купала, Уладзімір Дубоўка, Барыс Кіт, Міхал Клеафас Агінскі і інш.

— Якое месца паэзіі ў Вашай душы?

— Паэзія і музыка ідуць поруч у кожнага творцы. Яны сёстры жывапісу. Ва ўсіх мастацкіх вобразах ёсць паэзія і музыка, і іх трэба адчуваць. Калі чалавек пазбаўлены такой здольнасці, ён будзе прыземлены, не зможа адчуваць палёт зораў у небе. Я напісаў партрэты Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цёткі, Ларысы Геніюш, Дануты Бічэль, Максіма Танка, Уладзіміра Дубоўкі... Хацелася б многіх яшчэ напісаць, бо іх паэзія — голас Божы.

У мяне ёсць шасцітвор, дзе Еўфрасіння Полацкая стаіць, быццам маці з вяр'ягамі, разставіўшы рукі, нібыта абдымаючы свет, і ад яе ў розныя бакі разыходзяцца промні святла. Ніжэй размешчаны пар-

трэты яе «дачок», якія сімвалізуюць духоўна-творчую пераемнасць спадчыны Еўфрасінні Полацкай у розныя перыяды станаўлення нашай нацыі.

— Над чым працуеце цяпер?

— Калі ўпершыню, мусіць, гадоў 20 таму, пазнаёміўся з паэмай Янкі Купалы «На куццю», быў глыбока ўзрушаны тым глыбінным, філасофска-алегарычным падтэкстам з выразна патрыятычнай узнёсласцю. Тады ўжо ўзнікла жаданне стварыць штосьці аналагічнае, але ў жывапісе, выкарыстоўваючы падтэксты купалаўскай паэмы як паходню ў блуканнях па лабірынтах пошуку адпаведных пластычна-выяўленчых сродкаў для раскрыцця гіганцкага зместу, які фактычна выкрывае ўсю нашу нацыянальна-гістарычную місію. Пры гэтым абмінаючы банальную ілюстрацыюнасць, пазбягаючы

небяспекі трапіць як у пусты, голы фармалістычны пошук, так і ў бязглузда-прымітыўны натуралізм, чым цяпер так нашпіваны шмат якія нашы мастацкія выстаўкі.

Багата часу было страчана на вырашэнне пластычна-жывапіснага стылю і сродкаў, перавыбрана шмат варыянтаў, ды ўрэшце мусіў спыніцца і вызначыцца ў варыянце, які выпрацаваўся спакваля амаль самастойна. Гэта нізка твораў лікам у 1+12. Калі работа будзе завершана, — невядома, мо гады праз 2—3...

— А вы хацелі б, каб вашы дзеці і ўнукі

сталі мастакамі?

— Чаму беларусы з'язджаюць за мяжу? Як гэта спыніць? Як зрабіць так, каб Айчына не становілася нашым дзецім мачахай? Мабыць, таму і працяг мастакоўскай традыцыі ў маім родзе пакуль не прадбачыцца. Хай адпачне род, каб не паўтарацца.

— Ці займаліся вы радаводнымі пошукамі?

— Усе мае бацькі і дзяды былі, як мне вядома, сялянскага паходжання, чым і ганаруся. Лічу, што і сярод сялян былі і ёсць дастаткова высакародныя людзі. Далей прадзедаў ніякай інфармацыі не засталася.

— Ёсць жаданне вярнуцца ў маладосць і пачаць усё спачатку?

— У прыныце, хацелася б вярнуцца ў маладосць, каб пазбегнуць памылак. З захаваннем жыццёвага вопыту. Але Бог стварыў чалавека, каб не ведаў, што будзе заўтра. І даў магчымасць выбару. І я свой выбар ужо зрабіў у маладосці. Самае мудрае, лічу, — заставацца самім сабой, жывучы па хрысціянскіх заповядах, не губляючы веру ў свае здольнасці. Бо, адстойваючы індывідуальнасць, мы дамагаемся справядлівасці, бо кожная асоба ў сваёй арыгінальнасці ёсць непаўторнасць нашага народа, выяўляе яго непаўторна багатае аблічча.

Запісала Таццяна БАРЫСЮК, фота аўтар

Свая зямля

Унутраную радзіму шукалі на сцэне Купалаўскага

Спектакль «Зямля Эльзы», які ідзе на Камернай сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, сапраўды мае «камерную» тэматыку: ён не выкрывае блат і карупцыю, не распавядае пра трагічныя падзеі на беларускай зямлі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, не ажыўляе знакамітыя творы класічных аўтараў. «Зямля Эльзы» — гэта тут і цяпер, кароткі эпізод з жыцця жанчыны і мужчыны.

Не надта распаўсюджаная тэма: хто думае, што гісторыя пра каханне пенсіянераў можа мець вялікую папулярнасць сярод глядачоў? А Купалаўскі тэатр ужо другі раз за кароткі тэрмін паспяхова ладзіць спектакль пра рамантычныя пачуцці менавіта людзей «элегантнага ўзросту» (згадайце «Юбілей ювеліра» ад Аляксандра Гарцуева). Тым больш дзіўна, што за сцэнічнае ўвасабленне твора ўзялася малады рэжысёр Алена Ганум, пад кіраўніцтвам якой на той жа Камернай сцэне ідзе востра-актуальная пастаноўка «Шабаны» паводле рамана Альгерда Бахарэвіча. Ды і аўтар п'есы — трыццацігадовая расійская пісьменніца Яраслава Пуліновіч. Герой яе ранніх твораў — юны бунтар, які рвецца па-за межы ўсталяваных абмежаванняў — раптам пераўтварыўся ў сталага чалавека. Але з юнацкай душой і нягаслым агеньчыкам у вачах. Рэжысёр не надта адыходзіла ад арыгінальнага тэксту п'есы (за выключэннем фіналу: у рэдакцыі Алены Ганум ён атрымаўся трагічны) і дадала толькі крышачку беларускасці.

У выніку моладзь цікавіцца «Зямлёй Эльзы» не менш за старэйшае пакаленне. На глядацкі інтарэс працуе і эфект Камернай сцэны (тэатралы ўжо прызвычаліся бачыць на гэтай пляцоўцы цікавыя эксперыментальныя пастаноўкі), і актуальная для любога ўзросту праблема твора. Хто лепш за ўчорашніх падлеткаў з дрэдамі і татуіроўкамі зразумее вясковае бабулю, якая асяржона пераступае праз лужыны ў ружовых туфліках на абцасах? Па сутнасці, гісторыя Эльзы і Васіля Ігнатавіча мала адрозніваецца ад гісторыі Рамэа і Джульеты, дзе дзяўчыне, па задуме Уільяма Шэкспіра, было толькі 13 гадоў. Сугучныя нават фіналы твораў. Толькі праблема бацькоў і дзяцей у Яраславы Пуліновіч перавернутая з ног на галаву: дарослыя дзеці перашкаджаюць паяднацца закаханым пенсіянерам. Прываблівае нестандартны погляд аўтара на «ўзроставыя» пачуцці: калі звычайна любоў пажылых людзей асацыіруецца з залатым уяслем, назапашанай жыццёвай мудрасцю і тузінам унукаў, то ў дадзенай п'есе апошняе каханне перажываецца і ўспрымаецца зусім як першае. Яно палягае асобна ад усіх абмежаванняў: падзяленне на ўзрост і сацыяльны статус існуе не ў аб'ектыўнай рэальнасці, а ў свядомасці блізкіх людзей.

Нягледзячы на нетыповасць сітуацыі, гісторыю ўвасобілі не ідэалізавана і летуценна, а так, што нават самы патрабавальны глядач скажа «Веру!». Добра прапрацаваныя не толькі галоўныя героі, але і персанажы другога плана. Вольга (Марына Гардзіёнак, Алена Сідарава) і Даша (Тацяна Дзянісава, Крысціна Дробыш), Віктар (Міхаіл Зуй, Аляксандр Паўлаў) і Ізабэла (Яўгенія Кульбачная, Вольга Няфёдава) цалкам зразумелыя аўдыторыі, а іх учынкі, нават калі і выклікаюць шчырае абурэнне, матываваныя. Выканаўцы галоўных роляў (Мікалай Кірычэнка і Наталля Качаткова, Зінаіда Зубкова і Уладзімір Рагаўцоў) перадалі глядачам усю

«грамадзянін свету». Размова ідзе пра больш глыбокія і інтымныя паняцці — радзіму ўнутраную, уласнае адчуванне асабістай годнасці. Шлях Эльзы да такога незалежнага стану палягае праз каханне.

Рэалістычных дэкарацый у спектаклі няма (яны на гадваюць умоўную прастору з фільма «Догвіль» Ларса фон Трыера: абзначаныя на падлозе хаты і крама, вясковае вуліца), але адчуваецца, што шчыльнае вясковае грамадства штодзень будзе сцэны вакол Эльзы. Яна зручная, пакуль жыве так, як жыла раней, пакуль маўчыць і не скардзіцца — савецкага Папялушка, якая не дачакалася на сваім шляху ні фэй, ні прынцаў. Унутраны свет гераіні не цікавіць яе сям'ю і сяброў. Да апошняга моманту Эльза і сама не ведае, хто яна ёсць. Страшна, калі чалавек толькі напрыканцы жыцця дазваляе сабе падумаць: «Чаго я хачу?». Але яшчэ страшней увогуле не паспець задаць гэтае пытанне...

Асабліваці савецкага светапогляду не зніклі разам з СССР: яны жывуць у думках таго ці іншага сведкі эпохі. Пакуль вакол нас квітнее эра гаджэтаў, інфармацыйных тэхналогій ды свабоднага самавызначэння асобы, недзе на лавацы незадаволенна квохчуць прыхільнікі славаў мінуўшчыны. У спадарыні Ганум — квохчуць літаральна. Яны так робяць не са зла: проста не ведаюць, што жыць інакш — гэта нармальна. Нармальна саджаць газон замест гародніны, у 70 год апранаць ружовыя сукенкі. Ім зручна карыстацца стэрэатыпамі. Пазбегнуць прадурзятасці могуць толькі тыя, хто ніколі не ўспіваўся ў пажаданыя стандарты, ды, прыкладам, старыя настаўнікі геаграфіі, якія за ўсё жыццё так і не ўбачылі краін са старонак падручнікаў...

Малодшае пакаленне, прадстаўленае ў п'есе ўнучкай Эльзы Дашай, ніяк не падтрымлівае бабулю. На словах Даша ўхваляе смеласць жанчыны, але ёй не стае духоўнай моцы, каб справамі дапамагчы Эльзе. Будзем шчырымі: калі бабуля прадасць хату і паедзе з новым мужам у падарожжа па Еўропе, на каго Дашы пакінуць немаўля падчас чарговай дыскатэкі? І вось ужо іншая карціна свету: ліберальная і прагрэсіўная на першы погляд моладзь, па сутнасці, нічым не лепшая за кансерватараў. А можа, нават горшая, бо гатовая падтрымаць любую несправядлівасць дзеля ўласнай выгады.

Нягледзячы на трагічнасць развязкі, на выхадзе з Камернай залы адчуваецца не безнадзейнасць, а новая сіла: калі старая жанчына, чый лёс палягаў пад прыгнётам людзей і абставін, адшукала досыць моцы, каб у выніку сцвердзіць уласнае «я», то што казаць пра нас, глядачоў? Гісторыя Эльзы — адначасова асабістая і агульначалавечая, варта толькі азірнуцца на саміх сябе. Спектаклі такога роду патрэбныя людзям: катарсіс ды работу над памылкамі яшчэ ніхто не адмяняў.

Нельга ўсё жыццё саджаць гародніну замест ружаў.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Зінаіда Зубкова і Уладзімір Рагаўцоў у спектаклі «Зямля Эльзы».

патрэбную гаму пачуццяў. Пра гэта не трэба казаць: хоціць таго, што напрыканцы спектакля і дарослыя жанчыны, і маладзенькія дзяўчыны стараліся схаваць слёзы. П'есы накшталт «Зямлі Эльзы» — знаходка для любога тэатра, дзе ёсць такія артысты, як уладальніца «Крыштальнай Паўлінкі» гэтага года Зінаіда Зубкова. Купалаўскі паважае і цэніць сваіх актёраў у любым узросце: так, юбілярку Тамару Нікалаеву-Апіек (Зінаіда), заслужаную артыстку Беларусі, падчас аднаго з паказаў спектакля з днём нараджэння павіншаваў на сцэне мастацкі кіраўнік тэатра Мікалай Пінігін.

Назва твора — «Зямля Эльзы» — міжволі падштурхоўвае да думкі, што дзея ўздымае тэму радзімы. Пошукі бацькаўшчыны і пакуты самавызначэння насамрэч належаць да моцнага боку п'есы. Немка па нараджэнні, Эльза ўсё жыццё правяла сярод насельніцтва краіны Саветаў. Дзяцінства яе прыпала на Вялікую Айчынную вайну — час, калі нямецкае паходжанне лічылі за цяжкі грэх. Жанчына прызвычалася саромецца нацыянальнасці бацькоў, а чалавек, адарваны ад сваіх каранёў, не мае моцы. У апошняй сцэне пастаноўкі Эльза Блюментрост нарэшце адшукала «сваю» зямлю, шырэйшую за ўсе землі свету, бо яна не мае дачынення да геаграфіі. Нечаканая выснова гераіні не суадносіцца з тэрмінам

Фестываль

ЛЯЛЬКІ І ЛЮДЗІ

X Міжнародны фестываль тэатраў лялек, які ладзіцца раз на два гады, пройдзе ў Мінску з 18 па 21 мая

Нягледзячы на тое, што лялечны тэатр у Беларусі паспяхова развіваецца і не баіцца эксперыментаў, ёсць яшчэ людзі, якія бачаць ляльку як аб'ект выключна для дзіцячых прадстаўленняў. Прыхільнікаў такога стэрэатыпу на юбілейным фестывалі спасынне расчараванне: гэты тэатральны інструмент мае значна большы патэнцыял для выразнасці, і калектывы-ўдзельнікі мусяць прадэманстраваць магчымасці лялькі напоўніцу. Праграма не абыдзе маленькага глядача (сёлета пакажуць два дзіцячыя спектаклі — «Маленькі кравец» («The Train Theatre», Ізраіль) і «Умка» (Беларускі тэатр «Лялька», Віцебск), але мае на мэце адлюстраванне дарослых рэалій і пачуццяў.

— Нацыянальная культура кожнага народа мае патрэбу ва ўзаемным абмене, каб усведамляць, што ў другіх краінах існуюць іншыя культуры і іх каштоўнасць для свету застаецца нязменнай незалежна ад памеру і моцы носьбіта-дзяржавы, — кажа Аляксей Ляляўскі, галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек і мастацкі кіраўнік фестывалю. — Усе культуры раўнацэнныя, і мы імкнёмся прадставіць разнастайнасць тэатраў з розных краін. Прыняцце і разуменне нават тых культур, да якіх мы яшчэ не вельмі прызвычаліся, — цяпер базавыя паняцці для ўсяго свету.

Падзяліцца сваім светапоглядам з беларускім глядачом прыедуць тэатры з Францыі, Іспаніі, Балгарыі, Расіі, Ізраіля, Ірана. Спектакль «Пансіён

«BELVEDERE» ад Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек і рэжысёра Матэа Спяцы надасць крыху італьянскага каларыту. Дарэчы, іранскія, іспанскія ды балгарскія лялечныя калектывы яшчэ не прыязджалі на фестываль у Мінск, а ўвогуле за ўвесь час існавання фестывалю, які набыў статус міжнароднага ў 1990 годзе, нашу краіну наведалі больш як 60 тэатраў з розных куткоў свету.

Унікальная частка X Міжнароднага фестывалю тэатраў лялек у Мінску — беларуская праграма, дзе прадстаўлены ўсё тэатры лялек нашай краіны. Арганізатары кажуць, што паміж міжнароднай і беларускай праграмамі варта паставіць знак роўнасці: прапанаваныя спектаклі розныя, з асабістым успрыманнем сучаснага свету і падыходам да мастацкага ўвасаблення задумы.

Беларускі фестываль лялечных тэатраў не мае на мэце вызначыць пераможцаў і папракнуць тых, хто не дацягвае да пэўнага ўзроўню. У першую чаргу ён скіраваны на тое, каб глядачы атрымалі асалоду ад айчынных і замежных спектакляў, узбагацілі ўласны досвед праз якасныя работы калектываў: арганізатары падзеі хочуць стварыць свята для тых, хто прыходзіць у залу.

Паглядзець спектаклі ўдзельнікаў можна будзе на пляцоўках Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек, Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра і Новага драматычнага тэатра.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Узровень праўды

Глядзім фільмы аб прозе жыцця і «спавядальныя» стужкі

Дакументальнае кіно непадзельнае з асобай героя. Таму менавіта чалавек адцягваў на сябе ўсю ўвагу рэжысёра, чалавек быў галоўнай цікавасцю. Але асабліва аўтараў фільмаў заварожвалі героі, якія ўпарта адваргалі соцыум ды шукалі ўласны спосаб існавання. Яшчэ праз некаторы час да такіх персанажаў дададуць чалавека на вайне — балючыя падзеі стануць асновай новага погляду на грамадства.

СТРАЧАННЯ ІЛЮЗІІ

Героі студэнцкіх фільмаў Р. Нугманова «Я-ха-ха» і А. Учыцеля «Рок» менавіта такія «шукальнікі» — яны збягалі ў рок-музыку як у сховішча. Стужкі маладзёжнай хвалі разам з тэлепраграмамі «Дзвяты паверх» і «Крок» далі магчымасць убачыць, як адбіваліся на моладзі ўсе супярэчліваці грамадства, якое патрабавала жыцця па падвоеных стандартах. Асабліва цікавасць выклікалі прадстаўнікі так званай нефармальнай моладзі, якія ігнаравалі традыцыйныя жыццёвыя ўстоі.

Героямі фільма М. Князева «Побач» сталі маладыя людзі, якія таксама ўтульна існавалі ўнутры свайго асабістага замкнёнага асяроддзя. Экран прадставіў юнакоў з іх ладам жыцця, маладзёжным слэнгам і песнямі. Акцэнт у фільме рабіўся на паказе знешніх адметных выяўленняў яго герояў (яны нават дэманстравалі ў кадры хэпенінг з некрафільскім адценнем). Гэта разыграная дзея нагадала сцэну раскопвання могілак з фільма «Грэх». Але персанажы стужкі «Побач» не запаміналіся, пакідалі ўражанне безасабовага натоўпу, пазбаўленага індывідуальных рыс. У адрозненне ад В. Дашука, якому быў цікавы яго герой, Князеў застаўся толькі назіральнікам.

Галоўнай гераіняй карціны А. Карпава-мал. «Шанс» стала маладая дзяўчына, былая школьніца. У аснову драматургіі фільма паклалі гісторыю, якая адбылася на кінастудыі «Беларусь-фільм»: абвясцілі конкурс сярод прафесіяналаў на выканаўцу галоўнай ролі ў новай стужцы. Кінадакументалістаў заінтрыгаваў умольны ліст — «крык душы» ад дзяўчыны з Данецка. Здымачная група паехала да сваёй гераіні ў Данецк. Аўтары змадэлявалі ў фільме сітуацыю паводзін людзей у новым становішчы, якое сёння стала шараговай з'явай, але было шокам раней. Напрыклад, калі маці прызнаецца, што не мае нічога супраць таго, што фатограф будзе здымаць яе дачку аголенай да пояса. Камера шчыльна крочыла за дзяўчынай дома, у цягніку і на кінапрабах у студыі. Па меры таго як змяняўся твар гераіні, пераходзячы ад надзеі да тугі, сыходзіла іранічная інтанацыя. Фільм стаў не проста аповедам аб няўдалай кінапробе — у агульным сэнсе ён працягнуў уласную лінію роздуму рэжысёра аб падманнасці ілюзій і іх несупадзенні з прозай жыцця.

Сярод новых герояў на экране з'явіліся людзі, якіх раней кінадакументалісты абміналі. У 1990 г. аператар Ю. Гарулёў зняў у якасці рэжысёра сваю першую работу «Выпадак з практыкі» (па сцэнарыі І. Дзям'янавай). Невялікая нягучная стужка пра будні нейтрапраматалагічнага аддзялення правінцыяльнай бальніцы ў Мінскім раёне ўпершыню ўздымала шэраг этыка-філасофскіх пытанняў на «лакальным матэрыяле». Яны датычылі як уласна медыцынскіх прафесійных аспектаў, так і агульначалавечых. Драматургічна неаднародную структуру фільма складалі кадры кінаназіранняў за складаным надзённым побытам «спінальнага» аддзялення, разважаннямі і маналогамі герояў стужкі — урачоў, санітараў і іх пацыентаў. Складаную для глядача тэму лёсаў інвалідаў аўтары фільма нечакана для таго часу (калі ў яе асэнсаванні перавагу часцей аддавалі фізіялагічным аспектам) вырашылі паэтычнымі сродкамі. Пазбягаючы «чарнухі» і пафасу, яны выказалі стаўленне да герояў свайго фільма ў выяўленчым строі. Паэтычныя кадры

незвычайнага складанага існавання людзей, якія мудра і цяплява змагаліся за жыццё, сталі своеасаблівым гімнам іх мужнасці і дабрны.

У ПАМЕЖНЫМ СТАНЕ

Паступова на экраны прыходзіць тэма Вялікай Айчыннай вайны. Яна была адной з вядучых на «Беларусьфільме», своеасаблівым брэндам. І калі гэту стужку іранічна называлі «Партызанфільмам», мелася на ўвазе і кінапрадукцыя дакументалістаў. Беларуская дакументалістыка на працягу дзесяцігоддзяў актыўна распрацоўвала тэму вайны ў двух галоўных аспектах — гістарычным і гераічным. І разынкай менавіта айчыннай кінадакументалістыкі было даследаванне гэтай важнай тэмы па вертыкалі, імкненне ісці ад гістарычнага факта да індывідуальнага, канкрэтнага чалавечага лёсу. Прадстаўнікі старэйшага пакалення рэжысёраў-кінахранікёраў, такія як І. Вейняровіч, У. Цялюк, стваралі дакументальнае кіно падзвігу з інтанацыяй пафасу і ўслаўлення. Іх стужкі пра падзеі Вялікай Айчыннай з пункту гледжання пераможцаў у вялікай бітве прадставілі на экране галерэю людзей з гераічнымі лёсамі. Гэтыя работы — каштоўны матэрыял ваеннага кіналетпісу. У нейкім сэнсе яны таксама сталі асновай для новага этапу ў асэнсаванні тэмы вайны на дакументальным экране.

Кадр з фільма «Жанчына з забітай вёскай» (В. Дашук).

З'яўленне новай, трагедычнай інтанацыі адчуваецца яшчэ ў фільмах канца 60-х — пачатку 70-х гадоў: «Дом», «Курган», «Хвіліна маўчання», «Нас вадзіла маладосць» рэжысёра В. Дашука. Па ўласным прызнанні Дашука, падчас здымак стужкі «Дом» ён пачынаў сваё аўтарскае кіно і лёгка дакрануўся да тэмы вайны, і толькі падчас стварэння наступных фільмаў пачаў разумець, якая бездань хаваецца ў гэтай тэме. Упершыню парушыла каноны «гераічнага фільма» стужка В. Дашука па сцэнарыі Б. Палоўнікава «Вар'яцтва мужных». Герой стужкі — лётчык, Герой Савецкага Саюза Б. Коўзан — прадстаўлены на экране не толькі мужным чалавекам, які распавядаў пра сваё ваеннае мінулае, — уражвала яго асоба, бо чалавек паўстаў на экране ў моманты так званых памежнага стану. Незвычайным было ўжо само з'яўленне «непрыгладжанага, непрыгожага» героя, скалечанага, нервовага чалавека, які так і не адышоў эмацыянальна ад ваенных падзей.

Наступны цыкл фільмаў В. Дашука па сцэнарыях, напісаных сумесна з А. Адамовічам і У. Калеснікам, — «Жанчына з забітай вёскай», «Нямы крык» (сумесна з Я. Брылём), «Жменя пяску» і «Суд памяці», «Апошнія слова», — стаў новым этапам у айчынным дакументальным кіно ў паказе трагічнага лёсу чалавека ў гады ваенных выпрабаванняў. У аснову кінацыкла была пакладзена кніга «Я з вогненнай вёскай». Неацэнным гістарычным і эсэтычным досведам у новым асваенні тэмы стаў створаны ў 1970-я гады кінацыкл В. Дашука паводле сцэнарыяў С. Алексіевіч «У вайны не жаночае аблічча», які адкрыў новы жанр «спавядальнага» кінамастацтва. Менавіта з гэтай работы пачаўся новы этап мастацка-філасофскага развіцця тэмы ў айчынным

дакументальным кінамастацтвам. Магчымасць новага творчага і сацыяльнага асэнсавання іканаграфічнага і хранікальнага матэрыялу з'явілася з выкарыстаннем метаду псіхалагічнага аналізу, калі аўтары паспрабавалі зразумець асноватворныя матывы чалавечага быцця ў экстрэмальных, экзістэнцыяльных абставінах. Натуральнасць паводзін герояў і раскаванасць мовы ў прысутнасці кінакамеры ўжо не выклікалі захаплення і здзіўлення. Актуальным заставаўся момант кантакту аўтара з героем. «Кінамастаграфісты пакуль што яшчэ толькі намацаваюць гэты новы прынцып дыялагічнай сутворчасці, — пісаў кінакрытык Сяргей Муратаў, — але, мабыць, менавіта тут мы падыходзім найбольш блізка да тых вечных пытанняў, якія хвалююць нас сёння і заўсёды. Бо самае цікавае ў размове з сучаснікам ідзе не пра яго, а з ім».

ЭСКИЗЫ ХАРАКТАРАЎ

В. Дашук здолеў бліскуча ажыццявіць прынцып дыялагічнай сутворчасці. Кантакт аўтара з гераінямі суправджаўся такім высокім эмацыянальным напалам, што гэта дазволіла чалавеку ў кадры быццам выключыць кінакамеру з поля ўвагі. Маналогі гераінь у той жа час былі і дыялогами з аўтарам — чалавекам, якому ўсе яны асмеліліся публічна даверыць самае патэмачнае. Пошук «галоўнай ідэі» характару сваіх гераінь Дашук ажыццявіў не толькі ў працэсе дыялогу. Інтэрв'ю з жанчынамі, удзельніцамі вайны, чаргаваліся з кадрамі ваеннай хронікі, якая давалася ў запаволеным руху. Гэты прыём выкарыстаны ў фільме не толькі сюжэтна, як хроніка-памяць. М. Ямпольскі назваў іх «знакам ірэальнай рэальнасці», у параўнанні з якой знятыя Дашуком інтэрв'ю выступаюць як «дакладна рэальныя».

Фільмы В. Дашука адкрылі цэлы напрамак у кінамастацтвам. Іх называлі «фільмамі-ўспамінамі», «калектыўнымі маналогамі». Мастацкі досвед рэжысёра набыў асаблівы сэнс у перыяд, калі кінамастаграф пасля працяглай летаргіі пачаў звяртацца да гісторыі. Высветлілася, што і пры адкрытых архівах таксама складана ўбачыць і зразумець, «як было на самай справе». Адсюль — імкненне кінамастаграфістаў знайсці жывую канкрэтную чалавечую аснову для размовы пра розныя праблемы сучаснага існавання. Надыходзіў абсалютна іншы, якасна новы ўзровень праўды ў неігравым кінамастацтвам, калі адбыўся пераход «ад праўды жыццёвых імгненняў» да праўды жыццёвых з'яў, што ствараюцца імгненнымі. Ад праўды, узятай усімі магчымымі сродкамі назірання і фіксацыі з паверхні жыцця, да праўды, узятай з глыбін усімі магчымымі кінамастацтвам стыкавання, сучлянення. Ад сумы фактаў да іх здабытку. Ад эскізаў характараў кінамастаграфісты падышлі да разумення тайны асобы і лёсу.

Новыя аспекты ў даследаванні трагічнага былі зроблены А. Карпавым-малодшым праз лёсы і аналіз унутранага стану простых людзей. Персанажы кінастужак «Ад слова жыць» і «Ішоў мокры снег» панеслі фізічныя страты ў часы вайны. Герой першай стужкі — гродзенскі шавец — згубіў абедзве нагі. У цэнтры другога фільма — лёс Васіля Дзятлава, які ў пяцігадовым узросце быў вязнем Азарыцкага канцлагера. На экране разгортваліся гісторыі з рысамі сапраўднай трагедыі, пра што казалі і кінакрытыкі: «Толькі параметры гэтага «высокага» жанру мастацтва напоўнены жывой плошчю і крывёю роздумаў і пачуццяў рэальнага чалавека, што жыве побач з намі». Аўтарскі погляд на канкрэтныя чалавечыя лёсы раскрыўся праз выяўленчы, пластычны строй фільма. У стужках было дасягнута спалучэнне вобразнага пачатку, драматургіі «падгледжанага жыцця» і беражлівага, далікатнага аўтарскага стаўлення да сваіх герояў, калі на аснове канкрэтнай біяграфіі, лёсу ўздымаюцца да стварэння абагульненага вобраза. У агульным сэнсе гэтыя фільмы Карпава сталі мастацкай спробай упісаць лёс «маленькага чалавека» ў беларускім дакументальным кінамастацтвам ў кантэкст адной з трагічных падзей мінулага стагоддзя.

ГУКАВЫЯ МАЛЮНКІ БЯЗМЕЖНЫХ ВЫШЫНЬ

...Між іншым, высокая музыка гучыць на Залатой Горцы ў Мінку. Касцёл святога Роха, дзе дзесяцігоддзямі ладзіліся камерныя канцэрты, застаецца прыцягальны як канцэртная пляцоўка, але ў красавіку тут гучыць асабліва музыка: дзякуючы XIV фестывалю духоўнай музыкі “Залатагорская ліра”.

Сёлета імпрэзы фестывалю Касцёла Найсвяцейшай Тройцы пачаліся адразу ж пасля Вялікадня па каталіцкім календары. Але праграма складзена так, што паслухаць духоўную музыку можна на працягу ўсяго красавіка і нават у маі.

Адметна, што першым стаў канцэрт арганнага класа дзіцячай музычнай школы мастацтваў № 1 г. Мінска. Арган у гэтым касцёле гучаў і за савецкім часам. Але цяпер арганнае майстэрства Беларусі мае працяг: ігру на гэтым складаным інструменце асвойваюць дзеці. Тым больш велічымі здаваліся творы Дзітрыха Букстэхудэ, Іагана Себасцяна Баха, Іаганеса Брамса, Рыхарда Вагнера... Цудоўна-прыгожая «*Ave Maria*» (І.С.Баха і Ш.Гуно) звычайна ўносіць на нябёсы, а тут яшчэ і ў выкананні дзяўчынікі — Алены Сцепанцовай. Дзеці за арганам — найлепшае сведчанне павязі эпох праз музыку.

Яна можа быць з мінулага, як у асобным канцэрце старадаўняй музыкі. У ім сышліся беларускія і нямецкія музыканты. І гэты цікава спалучэннем традыцый (ці зваротам да тых, што былі калісьці агульнымі ў развіцці сусветнай музыкі). Ад нас — Галіна Мацюкова (флейта), у прынцыпе, і Таццяна Бяльковіч (тэорба). Дзяўчына вывучала старадаўнія гітарныя і лютневыя інструменты ў прафесара Рольфа Ліслеванда ў Вышэйшай школе музыкі г. Тросінгена ў Германіі. Выступае з сольнымі праграмамі і ў складзе камерных ансамбляў і аркестраў у Еўропе. Беларускія слухачы могуць памятаць яе па супрацоўніцтве з «Камернымі салістамі Мінска». Зацікавілі госці: сапрама Штэфані Кайзер (вучылася сучаснаму вакалу і на факультэце старадаўняй музыкі ў Вышэйшай школе музыкі г. Тросінгена). Пітэр Кубіш вывучаў дырыжыраванне ў Вышэйшай школе музыкі ім. К.М. фон Вэбера ў Дрэздэне. Кіруе камерным хорам *A-cappella* ў Фрайбургу. Працуе як дырыжор са шматлікімі аркестрамі ў Германіі і за яе межамі. Канцэртнае як клавесініст і арганіст. Пашчасціла паслухаць?..

А ці пашчасціла адкрыць для сябе новыя імёны беларускіх музыкантаў? Такую магчымасць даў канцэрт арганнай музыкі, дзе выступамі Артур Паласухін і Святаслаў Парфёнаў. І калі Святаслаў Парфёнаў музыкант ужо вядомы (выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі па класе фартэпіяна, які шмат выступаў у розных краінах), але арганам займаецца дадаткова, то Артур Паласухін яшчэ вучыцца ў Баранавіцкім музычным каледжы па класе фартэпіяна. На аргане ён пачаў іграць у 12 гадоў на набажэнствах у касцёле. Сістэматычным засваеннем майстэрства арганнага выканальніцтва займаецца ўжо тры гады.

Духоўны фестываль немагчыма ўявіць без харавых спеваў. І мінулыя выхадныя падаравалі такія сустрэчы. Камерны аматарскі хор *POLIFONICA* (дырыжор

Павел Шэпелеў) вядомы выкананнем твораў беларускай народнай музыкі, свецкай і царкоўнай традыцыі. Гэта маглі ацаніць слухачы ў самых розных краінах свету. Маладзёжны камерны хор *SALUTARIS* (мастацкі кіраўнік Вольга ЯНУМ). Дзесяць гадоў існавання — і безліч міжнародных фестывалю, што прынеслі званні лаўрэатаў. У 2016 *SALUTARIS* выступіў з сольным канцэртна ў Марыінскім тэатры ў Санкт-Пецярбургу (Расія). Гэты хор стаў пераможцам у конкурсе сацыяльных і культурных праектаў «*SocialWeekend Belarus 2016*». Таленавітая ў нас моладзь: ці не таму, што далучаная да духоўных скарбаў?

І калі з’явілася цікавасць да фестывалю “Залатагорская ліра”, то ў яго межах ёсць яшчэ праграмы, якія варта не абмінуць.

22 красавіка — арганнае канцэртнае духоўнае музычнае і кінафільмаў (ужо сама назва інтрыгуе!). А тым больш калі разумееш, што гучыць і хто іграе. Творы кампазітараў Скандынавіі і Балтыі, а таксама духоўную музыку з кінафільмаў прадставіць арганіст і клавесініст Юлія Тамінен (Фінляндыя). Але калі ведаць, што нарадзілася яна ў Мінску, скончыла Мінскае музычнае вучылішча імя М. Глінкі, то разумееш, што наша школа дае цудоўную базу. І не выключае ўдасканалення. Юлія Тамінен працягвала навучанне на гісторыка-тэарэтычным факультэце Санкт-Пецярбургскай дзяржаўнай кансерваторыі імя М. Рымскага-Корсакава, адначасова займаючыся па класе аргана і працавала арганістам у двух храмах Санкт-Пецярбурга. Пасля паехала ў Хельсінкі, дзе стажыравалася ў Акадэміі імя Я. Сібеліуса па класе аргана і па класе

клавесіна. Як стыпендыят фінскага культурнага фонду стажыравалася ў магістратуры Амстэрдамскай кансерваторыі. Лаўрэат міжнароднага арганнага конкурсу ў Алькмары (Нідэрланды), а таксама ўладальнік спецыяльнай прэміі «За лепшае выкананне барочнай музыкі» на VII Міжнародным конкурсе арганістаў імя М. Тарывердзіева ў Калінінградзе. Працуе ў Хельсінкі арганістам у лютэранскім прыходзе і выкладае арган ва ўніверсітэце Метраполія, удзельнічае ў ансамблях старадаўняй музыкі і супрацоўнічае з аркестрамі і харавымі калектывамі Фінляндыі. Выступае шмат у якіх краінах і не забывае пра Беларусь.

28 красавіка — фальклорны ансамбль украінскай песні і абраду «Ватра» з праграмай «3 Хрыстом дарогаю Хрыста». 20 украінскіх харавых духоўных песень, праз якія ўмоўна можна прасачыць увесь шлях Ісуса Хрыста ад Звеставання да Уваскрэсення. Акрамя таго, гэта тэма ўзоры ўкраінскай літургічнай музыкі, якія гучаць у храмах Украіны сёння. Удзельнікамі ансамбля «Ватра» з’яўляюцца спевакі-аматары, этнічныя ўкраінцы, якія пражываюць у горадзе Мінску, і беларусы, якія маюць украінскія карані і любяць украінскую песню. Калектыву існуе пры Мінскім гарадскім культурна-асветніцкім грамадскім аб’яднанні ўкраінцаў «Заповіт» і дзякуючы фінансавай падтрымцы Рэспубліканскага цэнтру нацыянальных культур. Артысты ансамбля неаднаразова паказвалі сваё мастацтва ў самых розных кутках Беларусі і Украіны.

І ў цудоўны дзень 5 мая — яшчэ адна сустрэча, якая шмат абяцае: канцэрт харавой духоўнай музыкі Аляксандра Літвіноўскага. Адметны сам факт, што ў праграму ўключаны творы сучаснага беларускага кампазітара, музыку якога з задавальненнем слухаюць у Еўропе. Адзін з тых сучасных творцаў, што пракладаюць шлях ад традыцыі да авангардных, эксперыментальных пошукаў, шляхі для якіх адкрыла новая эпоха электронных гукаў. Яго музыка гучыць і ў тэатры, яе можна слухаць праз кампакт-дыскі (Літвіноўскі карыстаецца ўсімі магчымасцямі прыйці да слухача), а пра яго нават напісаная кніга. Але цяпер — харавыя творы духоўнага зместу. І гэта актуальна для сучасных кампазітараў, прагучыць, у прыватнасці, меса «*Grigorian*» і дзве кантаты: «Да Маці Божай» і «Сэрца Езуса». Камерны хор «*CONCORDIA*» (мастацкі кіраўнік і дырыжор Галіна Казіміроўская) і салісты: Настасся Храпіцкая (сапрама), Ганна Куніцкая (сапрама), Віктар Кісцень (арган). Хор *Concordia* аб’яднаў студэнтаў і людзей розных прафесій, аматараў харавых спеваў. Што важна для нас — у рэпертуары калектыву — сучасная беларуская музыка, праз якую хор імкнецца адкрыць Беларусь для іншых народаў, дзе даводзіцца выступаць. І робіць яе больш зразумелай нам самім. Усё ж музыка — гукавы партрэт ці малюнак часу і месца, дзе яна ствараецца. Боская справа, як і сам створаны свет: прыслухайцеся да яго...

Марыя АСПЕНКА

Далучаемся

Спяваць «Літо»

Гурт *Vuraj* і Сяргей Доўгушаў ведаюць, як гучыць Палессе. Праз экспедыцыі і поўнае паглыбленне ў натуральнае асяроддзе музыканты вывучалі фальклор асаблівага рэгіёна Беларусі. Назбіралі цуды — на новы альбом «Літо». Так на Палессі называюць цыкл абрадавых песень, але ў выкананні сучаснага фальк-гурта «Літо» атрымае не толькі магчымасць захавацца. Песні, носьбіты якіх яшчэ трымаюцца традыцый і гатовыя перадаць іх у спадчыну дзеля працягу, будуць пераасэнсаваны і набудуць новую інтэрпрэтацыю: нармальна, гэта і ёсць жыццё. Ці будуць гучаць каляндарна-абрадавыя песні

Сяргей Доўгушаў падчас экспедыцыі на Палессі.

беларускага Палесся ў асобным альбоме, залежыць ад усіх, хто гатовы на яго падпісацца і ўдзельнічаць у яго стварэнні праз ахвяраванні на краўдфандынгавай платформе «*Uley*».

Цікава, бо Палессе — даволі вялікая тэрыторыя, дзе ёсць свае рэгіянальныя адметнасці, што адлюстравана ў аўтэнтычных мелодыях і дыялектах. Але сучасныя маладыя музыкі захапіліся ім і маюць намер перадаць магію абрадавых песень, таямніцу старажытных рытуалаў і моц сувязі з продкамі. Запіс, звязанне і мастэрынг плануецца на студыі *TRStudio* ў Варшаве, дзе маецца досвед работы з фальк-музыкай.

У суквецці рухаў

Добры вынік заўсёды мае працяг. На дведзятнікі выстаўкі Айвазоўскага захацелі працягну праекта, і вось ён вяртаецца. У межах выстаўкі «Айвазоўскі і марыністы» (калі не маем мора, то з задавальненнем глядзім на яго праз карціны) Нацыянальны мастацкі музей Беларусі запрашае на серыю танцавальных перформансаў: «Жываліс. Рух. Танец».

Гэта неверагодна ўдалая ідэя стварэння інтэрактыўу ў музейнай прасторы: калі 7 мастацкіх твораў знаходзяць сваё дадатковае напаўненне праз 7 перформансаў. Апынуцца нібыта ў віры вады, што захоўвае інфармацыю пра розныя вобразы і формы, пры гэтым з’яўляючыся сімвалам зменлівасці і імклінасці. Але гэта тое, без чаго няма ні жыцця, ні чалавека. Гэта тое, праз што можна выказаць эмоцыі: вада можа быць ціхай і празрыстай, а можа быць неўтаймаванай стыхіяй, як і чалавечыя пацудзі. Усё гэта стараюцца спалучыць харэографы ў адзіным вобразе і выказванні — і прапануюць па выхадных сачыць за тым, як мяняецца ўспрыманне выстаўкі і наогул воднай стыхіі.

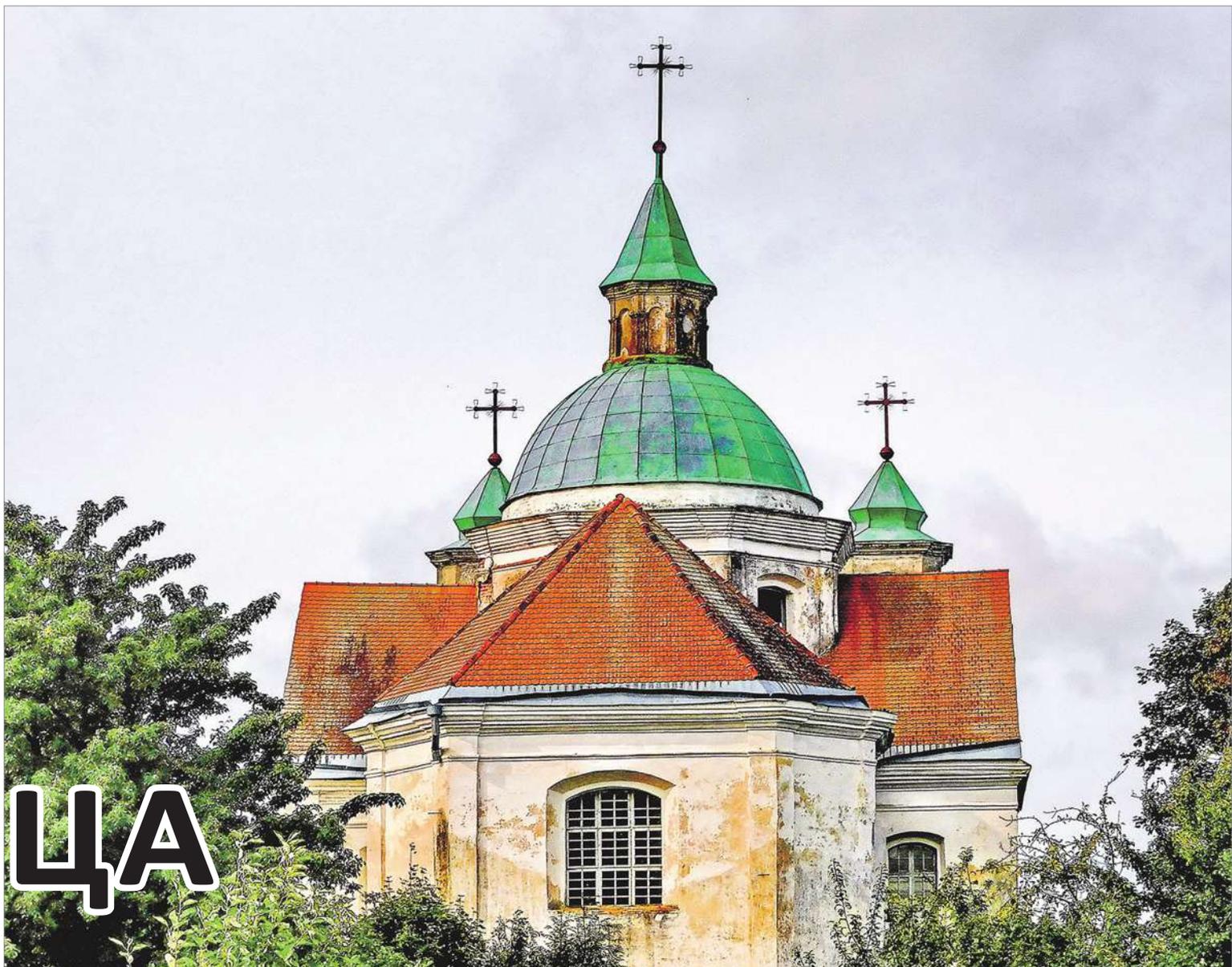
Напрыклад, Ганна Корзік увасобіла ў рухах «Вусце Тэмзы» (цікава, сама бачыла ці проста адчула?). Наперадзе «Бура на Азоўскім моры ў красавіку 1886 года» ад студыі танцавальнай імправізацыі і Майстэрні сучаснага танца. Гэта праект аднаго з вядомых нашых сучасных харэографіў Міхаіла Камінскага. А вось салістка тэатра танца «Альтана» Яўгенія Нікалайчук вырашыла стварыць інсталяцыю за межамі карціны «Ноч на востраве Родас». Дзеянне, што ажывае, — задача, якую ставіць Эрык Арлоў-Шымкус у сваёй харэаграфічнай карціне «Туманная раніца». Валерыя Хрыпач наогул пазіцыянуе сябе як танцамастачку (сінкрэтызм XXI стагоддзя ў дзеянні). У гэтым атачэнні кампазіцыя «Чумакі ў адпачынку», відаць, пра тое, што разнаволіцца чалавеку дапамагае мастацтва. Вобраз чумакі застаецца з намі да канца праекта: «Гурт h» прапануе паназіраць за імі ля млына.

Важны сам факт: мастацтва размаўляе з намі на розных мовах, і ёсць кропка, дзе сыходзяцца выява, музыка і рух. Кропка, дзе ўключаюцца розныя плыні эмоцыі адначасова.

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

БЕНИЦА

Троіцкі касцёл.

Збягаючы з невялікага пагорка, дарога, здаецца, вось-вось сутыкнецца з касцёлам і раптоўна скончыцца пад самымі яго сценамі. Але не. Яна гарэзліва віляе трошачкі ўбок і, прыцішыўшыся, бяжыць паміж вясковых хатак, якія гасцінна вітаюць мяне сваімі невялічкімі квяцістымі ўтульнымі дварыкамі, што з усіх бакоў абступаюць старэнькія сады, лапікі агародаў, уздоўж якіх цягнуцца нізенькія хлявы і хлёўчыкі.

Касцёл як быццам збочвае на некалькі крокаў направа і прыпыняецца над вершалінамі стагадовых дрэў. Толькі яго купалы ўзвышаюцца яшчэ вышэй і цялююцца з шараватымі аблокамі, якія прабягаюць зусім невысока і робяць неба, здаецца, яшчэ больш блакітным, яшчэ больш бязмежным.

Збочыўшы, прыпыняюся і ад машыны здалёк імкнуся вачыма ахапіць усю веліч, усю магутнасць і прыгажосць святыні, якая знаходзіцца ў вёсцы Беница Маладзечанскага раёна.

Але адыздем на некалькі стагоддзяў назад і пачнём наш аповед, напрыклад, з таго, што Беница лічыцца адным з найстаражытнейшых паселішчаў гэтых мясцін і з пачатку XV стагоддзя адносілася да Маркоўскай воласці Віленскага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага. Праз нейкі час, а менавіта з пачатку XVI стагоддзя, гэта ўжо вялікае сяло, якім валодаюць такія знакамітыя шляхецкія роды, як Вастравухі, Валовічы, Коцелы, затым Швыкоўскія.

У 1701 годзе на сродкі Міхаіла Казіміра Коцела быў пабудаваны цагляны кляштар бернардынцаў у стылі барока, а побач — велічны Троіцкі касцёл. Пры кляштары адзін час працавала школа, дзейнічала бібліятэка. У 1851 годзе тагачасныя ўлады загадалі кляштар закрыць, а пасля паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага ў 1863 — 1864 гадах Троіцкі касцёл перарабілі пад праваслаўную царкву. Толькі ў 1991 годзе храм вярнулі каталікам. Пад сцяпеннямі гэтай велічнай святыні знаходзіліся пахаваны Коцелаў і Швыкоўскіх. Цікава, што менавіта ў гэтым касцёле быў пахаваны фундатар будоўлі святыні, генерал-маёр, актыўны ўдзельнік паўстання пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі Міхаіл Казімір Коцел (1767 — 1813 гг.).

З сярэдзіны XVIII стагоддзя ў Беницы распачынаецца маштабная будоўля — узводзіцца прыгожы палац Коцелаў і Швыкоўскіх. Закладваюцца пейзажны парк, фруктовыя сады, мноства сажалак і каналаў, гаспадарчыя пабудовы.

Палац будавалі па праекце знакамітага італьянскага архітэктара Карла Спампані. У 1812 годзе тут на некалькі дзён спыняўся Напалеон. Пасля гаспадары сядзібы абсталювалі ў гонар імператара адзін з пакояў палаца.

З сярэдзіны XIX стагоддзя Беница — мястэчка і цэнтр воласці ў Ашмянскім павеце. Можна толькі ўявіць, колькі тут было нашых знакамітасцей. Завіталі сюды і Міхал Клеафас Агінскі, Тамаш Зан, Станіслаў Манюшка, Вікенцій Дмахоўскі, Уладзімір Сыракомля. Бываў тут і Францішак Багушэвіч. Напалеон Орда маляваў беницкі палац.

У агні Першай сусветнай вайны зніклі шматлікія пабудовы сядзібы. Няма сёння палаца. Захаваўся толькі каменны свіран. Акрамя Троіцкага касцёла ў Беницы можна ўбачыць Пакроўскую царкву, пабудаваную з камення ў 1886 годзе. Стаіць яшчэ моцны цагляны жылы дом, узведзены ў 1896 годзе. На могілках захавалася капліца-пахавальня ў руінах (XIX ст.). Гэта ўсё.

Вяртаючыся з вёскі, зноў жа, прыпыніўся каля Троіцкага касцёла. Сапраўды, нельга вось так праехаць ды не паглядзець яшчэ раз на гэты ўнікальны ахітэктурны помнік нашай агульнай спадчыны. Рэстаўрацыя, дзякуй богу, ідзе. Не так хутка, як хацелася б, але рамантуецца дах, тынкуюцца сцены, добраўпарадкоўваецца тэрыторыя вакол святыні. Асобна трэба сказаць пра мураваную агароджу касцёла. Першапачаткова яна ахоплівала сабой і зруйнаваны будынак кляштары, і сам храм. Сёння захавалася толькі яе невялікая частка побач з храмам і брама ў стылі барока на чатырох слупах з фігурным франтонам. Без перабольшвання, яе ўзрост, стыль, у якім яна першапачаткова была створана, даюць падставу для таго, каб рэстаўратары і будаўнікі звярнулі ўвагу і на гэты архітэктурны помнік, тым больш што агароджа ды сама брама цяпер у вельмі дрэнным стане, і неабходна правесці хаця б іх кансервацыю.

Развітаемся з былым мястэчкам Беница, з яго архітэктурнымі помнікамі, прыветнымі і гасціннымі жыхарамі, якія з прыемнасцю частавалі мяне садавіной і гароднінай, смачнай вадой з калодзежа і шчыра дзяліліся цікавымі гісторыямі і легендамі.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таяцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцы:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
19.04.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1403

**Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства**
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 1411
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца, не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.